

Prof. Dr. **Cahit SULUK**

İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

TELİF HUKUKUNDA GENİŞLETİLMİŞ TOPLU LİSANSLAMA

Prof. Dr. **Cahit SULUK**
İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

TELİF HUKUKUNDA GENİŞLETİLMİŞ TOPLU LİSANSLAMA

MESAM

İstanbul 2026

ESER ADI

TELİF HUKUKUNDA GENİŞLETİLMİŞ TOPLU LİSANSLAMA

YAYIN HAKLARI

“TELİF HUKUKUNDA GENİŞLETİLMİŞ TOPLU LİSANSLAMA” bildirilerini muhteva eden bu eserin her hakkı saklıdır. İzinsiz yayınlanamaz fakat kaynak göstermek şartıyla kısa alıntılar yapılabilir.

YAYINCI

MESAM

T. 0212 296 99 10

Merkez, Çifte Cevizler Cd. Saruhan Plaza No:23 Kat:6, 34381 Şişli/İstanbul

ÖNSÖZ

Günümüz dünyasında, fikri mülkiyet oldukça önemli yer tutmakta ve dünya ülkeleri buna göre yeni politikalar belirlemekte ve yeni stratejiler geliştirmektedirler.

Telif gelirleri bakımından sıralamada ilk 10 da yer alan ABD, İngiltere, Fransa, Almanya, Güney Kore gibi ülkelerin başarı nedenleri irdelendiğinde, Fikri Mülkiyet Stratejileri tamamen ülkelerinin milli ve manevi değerlerini korumaya yönelik olduğu kadar, yerelden evrensele uzanan bir politika dahilinde hareket ettikleri ve dünya pazarında söz sahibi oldukları açıkça görülmektedir.

Türkiye ise yakın zamana kadar telif gelirleri bakımından dünya sıralamasının sonlarındayken, gerek yaptığımız çalışmalar ve gerekse Kültür ve Turizm Bakanlığımızın konaklama tesisleri ile ilgili küçük bir dokunuşu ile bile günümüzde kendine 37. Sırada yer bulmaktadır. Oysa Türkiye, fikri mülkiyet ürünleri bakımından ilk 10'a girebilecek kadar güçlü bir potansiyele sahiptir. Ancak, kendi kendine yürüyen bu sektörün işini kolaylaştırmak ve gerçek potansiyeline erişmesini sağlamak için devletimizin manevi desteğine ihtiyaç vardır.

Bugün 60 civarında ülkede hatırı sayılır bir telif gelirin sahip olan Türk dizi ve filmleri ile tüm dünyada yayınlanan Türkçe müzik repertuarından doğan telif haklarını daha etkin takip etmenin önünde onlarca bürokratik zorluk söz konusudur. Bunun yanı sıra, ülkemiz, taşıdığı yüksek potansiyel nedeniyle adeta emperyal kurum ve kuruluşların rahatça hareket edebildikleri ve bu potansiyeli ülke dışına taşımak için birbirleriyle yarıştıkları bir duruma gelmiştir.

Dünyanın gelişmiş ülkelerinde ise durum oldukça farklıdır. Kendi kültürel değerlerini korumak için yaptıkları yasal düzenlemeler ve genişletilmiş toplu lisanslama veya benzeri modellerle sorunlarını çözmüşlerdir.

Bu nedenle ülkemizin mutlak suretle GENİŞLETİLMİŞ TOPLU LİSANSLAMA modelini hayata geçirerek, gerek 12. Kalkınma Planı gerekse Cumhurbaşkanlığı yıllık planlarında açıkça ilan edilen "Telif haklarında toplu hak yönetim sisteminin geliştirilmesi ve ülke genelinde adil ve yaygın bir lisanslama sistemi oluşturulmasıyla telif gelirlerinin artırılması" hedefine ulaşılması elzem bir konudur.

Devrim niteliğinde bir gelişme anlamına gelecek olan bu büyük adım, yasal düzenleme eksikliği sebebiyle özellikle yaratıcı endüstriler açısından telif hakları üzerinde büyük bir yıkım etkisi yaratacağı netleşmiş olan "üretken yapay zeka" çerçevesinde küresel ölçekte atılan ilk adımlardan olmaya adaydır ve bu gururu yaşamak en büyük dileğimizdir.

Recep Ergül

MESAM Yönetim Kurulu Başkanı

İçindekiler

ÖNSÖZ

YÖNETİCİ ÖZETİ

Giriş

BİRİNCİ BÖLÜM

TELİF YASAMIZDA DEĞİŞİKLİK İHTİYACI

- I. Telif Yasamızın Arka Planı
- II. Yasal Çerçeve
- III. Toplu Hak Takibi ve Ülkemizdeki Durum
- IV. Dijitalleşmenin Yol Açtığı Telif Sorunları
- V. Yapay Zekânın Çıkardığı Telif Sorunları

İKİNCİ BÖLÜM

GENİŞLETİLMİŞ TOPLU LİSANSLAMAYA DUYULAN İHTİYAÇ

- I. Sorunun Ortaya Konulması
- II. Yasa Koyucuların Harekete Geçmesi

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GENİŞLETİLMİŞ TOPLU LİSANSLAMANIN İŞLEYİŞİ

- I. Genel Olarak
- II. Genişletilmiş Toplu Lisanslamanın Hukuki Meşruiyeti
  - A. Münhasır Nitelik ve Genişletilmiş Toplu Lisanslama
  - B. Formalite Yasağı ve Genişletilmiş Toplu Lisanslama
  - C. Üç Adım Testi ve Genişletilmiş Toplu Lisanslama
- III. Yabancı Ülke Uygulamaları
  - A. Ulusal Hukuklar
  - B. Avrupa Birliği Hukuku
- IV. Ülkemizde Konuya İlişkin Daha Önce Yapılan Hazırlıklar

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÜLKEMİZ İÇİN MODEL ÖNERİSİ

- I. Genel Olarak
- II. Yapay Zekâ Teknolojileri
- III. Dijital Teknolojiler

Sonuç

YÖNETİCİ ÖZETİ

1. Fikri Mülkiyet Korumasının Amacı ve İşlevi

Günümüzde geçerli olan serbest piyasa ekonomilerinin esası "serbest rekabet"tir. Bununla birlikte devletler, fikri ürünler bakımından serbest piyasanın işleyişine bilinçli bir şekilde müdahale etmekte; fikri ürünleri koruma altına alarak toplumda sosyo-kültürel, bilimsel, teknolojik ve ekonomik ilerlemeyi hedeflemektedir. Fikri mülkiyet korumasının temel iddiası, bu yolla toplumsal ilerlemenin sağlanmasıdır. Bu hedef doğrultusunda yasa koyucular, yeni ve özgün fikri ürünlerin geliştirilmesini ve toplumla paylaşılmasını, fikri mülkiyet koruması üzerinden "teşvik" etmekte ve bu faaliyeti "ödül"lendirmektedir.

Serbest piyasada mal ve hizmetlerin dolaşımı serbest olup, arz-talep dengesi sonucunda rayiç fiyat oluşur. Oysa fikri mülkiyet koruması, serbest piyasaya suni bir müdahaleyle, fikri ürünler üzerinde hukuki bir tekel tesis edilmesine imkân verir. Bu müdahale, koruma altındaki fikri ürünler bakımından rayiç fiyatın üzerinde tekelci bir fiyatın oluşmasına yol açar. Rayiç fiyat ile tekelci fiyat arasındaki "artık değer" fikri ürün sahibine aktarılır. Toplumun omuzlarına yüklenen bu maliyet, yeni fikri ürünlerin geliştirilmesini teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bu yönüyle fikri mülkiyet koruması, serbest piyasa ekonomilerinde kamçı görevi gördüğü faraziyesinden hareket edilir.

Özetle, fikri mülkiyet koruması, serbest piyasanın doğal işleyişine yabancıdır ve onunla çatışma halindedir. Bu çatışmanın bedeli toplum tarafından ödenir. Ancak uzun vadede topluma fayda sağlayacağı varsayımıyla, tarihsel süreçte bu sistem benimsenmiş ve dünya genelinde kabul görmüştür. Bu nedenle fikri mülkiyet koruması, nihai olarak "kamu yararı" gerekçesine dayanmaktadır.

2. Yapay Zekânın Kültürel ve Ekonomik Yıkımı

Dijital platformlar ve yapay zekâ (YZ) alanında faaliyet gösteren büyük teknoloji şirketlerinin, Türkiye dâhil olmak üzere dünya genelinde üretilen telifli içerikleri sistematik biçimde kullanmasına karşı etkili bir yasal müdahale artık zorunludur. Aksi hâlde orta ve uzun vadede "entelektüel çölleşme" ve buna eşlik eden bir "kültürel sömürgecilik" süreci kaçınılmaz olacaktır.

Unutulmamalıdır ki fikri ürünler yalnızca insanlar tarafından yaratılabilir; doğa, hayvan ya da makineler -bu bağlamda YZ- tarafından üretilen çıktılar/ ürünler, mevcut hukuk anlayışına göre telif korumasından yararlanmaz. Telif hukukunun öngördüğü teşvik mekanizması, bu nedenle yalnızca insanın fikri emeğine dayalı yaratımları korur ve destekler.

Diğer taraftan henüz gelişimin erken aşamasında olmasına rağmen YZ teknolojileri, yaratıcı sektörler üzerinde şimdiden ciddi yıkıcı etkiler doğurmaktadır. YZ'nin otonomi düzeyi arttıkça insan katkısının sembolik hâle gelmesi ve yaratım sürecinin fiilen YZ tarafından yürütülmesi ihtimali güçlenmektedir. Böyle bir ortamda YZ girdilerine ve çıktılarına karşı telif korumasının olmaması, bir yandan telifli içeriklerin büyük teknoloji şirketleri tarafından sömürülmesine diğer yandan YZ çıktılarından yoğun biçimde yararlanan kullanıcılar lehine asimetrik sonuçlar doğuracak; büyük teknoloji şirketleri ile insan merkezli içerik üreticileri arasındaki güç dengesizliğini derinleştirecektir.

Yasal bir müdahale yapılmadığı takdirde YZ ürünleri, insan yaratıcılığıyla ortaya konulan eserleri "ikame edici" bir işlev üstlenecek; bu durum eser sahipleri aleyhine bir piyasa yapısı yaratarak insan yaratıcılığının körelmesine ve entelektüel çöleşmenin hızlanmasına yol açacaktır. Joseph Schumpeter'in "yaratıcı yıkım" teorisi çerçevesinde bakıldığında, YZ'nin insan yaratıcılığını ikame ederek kendisine alan açması, uzun vadede fikri üretimin niteliğini ve çeşitliliğini zayıflatma riski taşımaktadır. Şöyle ki YZ'nin insanları, YZ çıktılarından da eserleri ikame etmesi, YZ'nin beslendiği nitelikli veri havuzunun da zamanla fakirleşmesine ve üretilen çıktının vasatlaşmasına yol olacaktır.

Bu kültürel yıkım aynı zamanda ciddi bir ekonomik değer transferi yaratmaktadır. İnsan emeğine dayalı yaratıcı sektörlerde üretilen telifli içerikler, herhangi bir bedel ödenmeksizin YZ sistemlerinin eğitiminde kullanılmakta; ortaya çıkan katma değer ise büyük ölçüde küresel teknoloji şirketlerinin bilançosunda toplanmaktadır. Sonuçta yerel yaratıcı endüstriler gelir kaybına uğrarken, telif hukukunun teşvik edici mantığı tersine işlemekte; yaratıcı emeğin getirisi, bu emeği ikame eden teknolojilere yönelmektedir. Bu durum, bedelsiz girdi kullanımına dayalı bir piyasa başarısızlığı ve haksız rekabet örneğidir.

Daha önemlisi, bu asimetrik yapı, uzun vadede yaratıcı sektörlerin yatırım cazibesini azaltarak ekonomik daralmaya yol açma potansiyeline sahiptir. Telif gelirlerinin aşınması, nitelikli insan kaynağının sektörden çekilmesine ve yeni eser üretimine yönelik risk iştahının düşmesine yol açacaktır.

Özetle, kısa vadede verimlilik artışı sağlıyor gibi görünen YZ teknolojileri, insan yaratıcılığının zayıflamasıyla birlikte hem kültürel hem de ekonomik açıdan vasatlaşmış bir üretim dengesini beraberinde getirecektir. Dolayısıyla sorun, yalnızca kültürel kimliğin korunması değil; sürdürülebilir bir yaratıcı ekonomi ve adil değer paylaşımının güvence altına alınması meselesidir.

3. Telif Yasamızda Değişiklik İhtiyacı

Hukuk devletinde toplumsal ve ekonomik ilişkiler hukuka uygun şekilde

yürütülür. Sağlıklı bir ekonomik yapı, güçlü ve işleyen bir hukuki altyapıyı zorunlu kılar. Bu ihtiyaç, “yaratıcı endüstriler” bakımından kendisini daha fazla hissettirir.

İletişim ve dijital teknolojilerdeki esaslı dönüşüm 2000’li yıllardan sonra hız kazanmış; internetin yaygınlaşması bu süreci daha da ivmelendirmiştir. YZ teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte bu dönüşüm yeni bir boyut kazanmıştır. Bu teknolojik ilerlemeden en fazla etkilenen alanlardan birisi telif haklarıdır. Öyle ki, yaşanan gelişmeler telif hukukunu tarihsel bir dönüm noktasına taşımıştır. Bu nedenle dünya genelinde yasa koyucular, telif mevzuatını yeni teknolojilerle uyumlu hâle getirmek amacıyla sürekli güncelleme ihtiyacı duymakta ve bu yönde adımlar atmaktadır.

Buna karşılık, yaratıcı kültür endüstrimizin hukuki alt yapısını oluşturan yürürlükte telif mevzuatımız olan 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK), yeni iletişim ve dijital teknolojiler karşısında “eskimiş” olup güncel ihtiyaçlara cevap verememektedir. Zira FSEK’te 2004 yılından bu yana küçük bir istisna (m. 72) dışında herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Ayrıca meslek birlikleri üzerinden yürütülen toplu hak takibine ilişkin FSEK’te öngörülen sistemin sağlıklı işlememesi, kapsamlı bir revizyon ihtiyacını açık biçimde ortaya koymaktadır.

4. Klasik Telif Sisteminde Genişletilmiş Toplu Lisanslama

Dijitalleşmenin ve YZ teknolojilerinin ortaya çıkardığı telif sorunlarının çözümünde Genişletilmiş Toplu Lisanslama (GTL) ve Zorunlu Toplu Hak Takibi gibi müesseselerin işlevsel bir araç olarak kullanılabilmesi kanaatindeyiz.

Bu çerçevede öncelikle mevcut telif sisteminin işleyişine değinilmelidir. Telif haklarının münhasır niteliği (izin verme ve yasaklama) gereği, hak sahipleri meslek birliklerine üye olmaya veya üye kalmaya zorlanamayacakları gibi, (istisnai hâller dışında) haklarının takibini mutlaka bu örgütler aracılığıyla topluca yapmaya da icbar edilemez. Bu nedenle bir müzisyen, haklarının topluca takibi için bir meslek birliğini yetkilendirebileceği gibi, eserlerinin radyo-TV’lerde ya da otel, restoran ve eğlence yerleri gibi umuma açık mahallerde kullanımını bireysel olarak da takip edebilir. Tarihsel süreçte hukuki rejim bu şekilde kurgulanmıştır.

Ancak kullanıcı tarafında yer alan radyo-TV kuruluşlarının ve umuma açık mahal sahiplerinin yüzbinlerce eser ve bağlantılı hak sahibinden tek tek izin almasını gerektiren bu yapı, pratikte ciddi güçlükler doğurmaktadır. Şimdi bunlara eser ve bağlantılı hak konularını internet üzerinden umuma ileten (umuma erişimini sağlayan) dijital ekonominin yeni iş modelleri eklenmiştir. Bunun ötesinde, sahipsiz veya ticaret dışı kalmış eserlerde olduğu gibi, kullanıcıyı neredeyse imkânsız başarmaya zorlayan senaryolarla da karşılaşmaktadır.

Bu güçlüklerin aşılabilmesi amacıyla GTL sisteminde, bir meslek birliği yasal düzenlemeyle yetkilendirilmekte ve ilgili hak kategorisindeki tüm eserlerin ve bağlantılı hak konularının bu birlik tarafından topluca yönetileceği öngörülmektedir. Başka bir ifadeyle, ilgili meslek birliği yalnızca üyelerinin değil, üyesi olmayan hak sahiplerinin de haklarını yönetme yetkisini doğrudan yasadan almaktadır. Böylece meslek birliğinin yetkisi, üyesi olmayan kişilerin haklarına da teşmil edilerek genişletilmektedir (genişletilmiş etki). Normal şartlarda hak sahibinin imzasını gerektiren yetkilendirme, GTL modelinde doğrudan yasal düzenleme ile sağlanmaktadır. Bu yönüyle yasal düzenleme, hak sahibinin iradesinin yerine geçmektedir.

Sonuç olarak sistemin içinde yer alanların yanı sıra sistemin dışındakilere ait haklar da toplu hak takibine konu edilmekte; ilgili meslek birliği, kendisini yetkilendiren hak sahipleri adına kullanıcılarla müzakere ederek başta bedel olmak üzere lisans şartlarını belirlemektedir. Yapılan bu sözleşmelerin kapsamına, yetkilendirme yapmayan dışarıdaki hak sahiplerinin hakları da kanun yoluyla dâhil edilmekte; böylece meslek birliği ile kullanıcılar arasında akdedilen sözleşme, ilgili hak kategorisindeki tüm eserleri ve bağlantılı hak konularını kapsayacak şekilde genişletilmiş etki doğurmaktadır.

GTL'nin temel işlevleri şu şekilde özetlenebilir:

- i) Toplu hak takibi sisteminin daha sağlıklı işlemesi,
- ii) Telif temizliğinde işlem maliyetlerini düşürme,
- iii) Hukuk güvenliğinin temini,
- iv) Telifli içeriklerin toplumda yaygınlaşması.

5. Yapay Zekâ Çağında Genişletilmiş Toplu Lisanslama ve Zorunlu Toplu Hak Takibi

YZ çağında telif hukukunun en yakıcı sorunlarından birisi, milyonlarca eserin aynı anda, sürekli ve çoğu zaman sınır ötesi biçimde kullanıldığı durumlarda izin ve lisanslama mekanizmalarının nasıl işletileceğidir. Bu noktada, zorunlu hak takibi ve GTL benzeri mekanizmalar, hak sahiplerinin menfaatlerini göz ardı etmeksizin teknolojik gelişmeyi engellemeyecek bir ara çözüm olarak öne çıkmaktadır.

YZ girdilerinin (input) ve çıktılarının (out put) telif hukuku boyutu dünya genelinde yoğun tartışmalara yol açmaktadır. "Koru ya da koruma" ikilemi yerine, YZ girdilerinin "insanlık mirası" olarak kabul edildiği bir yaklaşım daha tutarlı görünmektedir. Eş deyişle YZ, insanların ürettiği içerikleri kullanarak geliştirildiği için "insanlık mirasına" konmaktadır. Bu çerçevede hem YZ girdileri hem de çıktıları lisansa tabi olmalıdır. Bu lisanslamanın muhatabı hem YZ şirketleri hem de YZ çıktılarının kullanıcılarıdır.

6. Ülkemiz İçin Model Önerileri

i) Müzik Sektörü İçin Genişletilmiş Toplu Lisanslama: Ülkemizde toplu hak takibi sisteminin sağlıklı çalışmaması nedeniyle, dünya geneliyle kıyaslandığında müzik sektöründe toplanan telif bedelleri neredeyse sembolik düzeylerde kalmıştır. Son yıllarda Sayın Kültür ve Turizm Bakanımızın inisiyatifıyla konaklama yerlerinin toplu lisanslanmasıyla birlikte bir ivme yakalansa bile, 116 ülke arasında ülkemizin sıralaması hala 39. sıradır. Ülkemizdeki potansiyel düşünüldüğünde birinci adımda ilk 20, ardından da ilk 10 hedefi aşılabilir eşiklerdir.

Bu hedeflere ulaşabilmek için müzik sektörüne özgü yasayla bir ortak lisanslama birliği (OLB) kurulmalı ve bu OLB, GTL ile yetkilendirilmelidir.

ii) Yapay Zekâ Özelinde Ortak Lisanslama Birliği: Hem girdi hem de çıktı aşamasında milyonlarca eser ve bağlantılı hak konusunun kullanıldığı dikkate alındığında, YZ özelinde ve bununla sınırlı olarak geleneksel telif korumasındaki münhasırlık anlayışının terk edilerek sistemin tazmin amaçlı uygun bedel (equitable remuneration) modeline evrilmesini öneriyoruz. Bir alternatif olarak hakların münhasır niteliği muhafaza edilebilir, ancak bu niteliğe ciddi sınırlamalar getirilmelidir. Şöyle ki Türkiye genelinde tüm eser türlerini ve bağlantılı hak kategorilerini kapsayacak şekilde YZ'yi lisanslayacak ayrı bir OLB kurulmalı; YZ'ye özgü bu sistem bakımından hibrit bir yapıya geçilerek (sistemden çıkma /opt-out imkanı verecek şekilde) zorunlu toplu hak takibi üzerinden işletilmelidir. Fakat sistemden çıkanlar, bireysel veya seçecekleri başkaca bir yapı üzerinden toplu hak takibi imkanı bulamamalıdır.

GİRİŞ

Küreselleşen yeni dünya düzeninde fikri mülkiyet koruması büyük önem kazanmıştır. O kadar ki ülkelerin sosyo-kültürel ve ekonomik gelişmişlikleri ölçülürken ilgili ülkedeki fikri mülkiyet korumasına da bakılmaktadır. Bu süreçte 1994 tarihli Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) kuruluş anlaşmasının eklerinden olan fikri mülkiyet haklarıyla ilgili TRIPS Anlaşması kaldıraç işlevi görmüştür.

Korumanın temel iddiası, toplumda ilerlemeyi sağlayarak yaratıcılık ve serbest rekabette hakkaniyetli bir ortam oluşturmaktır¹. Sözünü ettiğimiz hedefe ulaşmak için yasa koyucular, fikri ürün geliştirmeyi ve toplumla paylaşmayı "teşvik" ederek "ödül"lendirmektedir². Şöyle ki serbest piyasada malların ve hizmetlerin dolaşımı serbesttir. Bu serbestiyet, arz-talep dengesi sonucunda "rayiç fiyat"ın oluşmasına yol açar. Oysa yasa koyucular, serbest piyasaya suni bir şekilde müdahale ederek fikri ürünleri geliştirenlerin tekeline verir. Bu nedenle (serbest rekabetten korunan) ilgili fikri ürün bakımından rayicin üzerinde bir fiyat oluşur ve aradaki "artık değer" fikri ürün sahibine aktarılır. Bu teşvikin amacı, yeni fikri ürünlerin geliştirilmesinin önünü açmaktır. Bu düşünceden hareketle modern fikri mülkiyet mevzuatı, teşvik ve ödüllendirmeyi yasalarla öngörülebilir hâle getirerek sistemleştirmiştir.

Fikri mülkiyet koruması, günümüzde geçerli olan serbest piyasanın işleyişine yabancıdır, hatta onunla çatışır. Bu çatışmanın bedelini son kertede toplum öder. Toplumsal maliyetine rağmen uzun vadede topluma fayda sağlayacağı saikiyle tarihin süzgecinden geçerek dünya genelinde fikri mülkiyet koruması kabul edilmiştir. Başka bir deyişle fikri mülkiyet koruması, "kamu yararı" düşüncesiyle benimsenmiştir³. Fikri mülkiyet korumasının, kısa vadede serbest piyasadaki rekabeti kısıtlayarak topluma maliyet getirmekle birlikte uzun vadede yenilikleri teşvik edeceğinden hareketle fayda sağlayacağı umulmaktadır. Ortodoksi yaklaşım bu yöndedir.

Bu noktada gözden kaçırılmaması gereken husus şudur: Yasa koyucuların nihai hedefi olan "kamu yararı"nın gerçekleşebilmesi için yaratıcı fikri ürünler yaygınlaştırılarak toplumla buluşturulmalıdır. Eş deyişle bir ülkede benimsenen fikri mülkiyet sistemi sağlıklı bir şekilde çalışmalıdır. Aksi halde inhisari yetkilere kavuşan fikri ürün sahibi, tekelci fiyatlar üzerinden

1 Bu konuda bkz. Jones/Vollrath 136; Frankel/Lai 150; Odman 25 vd.; Calboli 77. Bu felsefik arka plana zaman zaman içtihatla da gönderme yapılmaktadır. Örnek olarak bkz. ABAD, C-395/16, 8 March 2018 – Doceram, para. 28.

2 Fazla bilgi için bkz. UN/UNCTAD/WIPO, 44-45; Ayiter 138 vd.; Ortan 88 vd.; Şehirali 103 vd.; Janis 931 vd.; Suluk, Koruma Kuvveti 35 vd.

3 Welfens/Addison/Audretsch/Gries/Grupp 138; Correa 301. Hirsç de; "... haklar, diğer fertlerin hürriyet sahasını bir tek şahıs lehine tazyit ve tahdit ettiğinden, himayenin ancak umumi kültürü zenginleştiren fikri mahsullere bahşedilmesi icap eder" ifadesiyle telif hakları yönünden aynı hususa işaret eder. Bkz. s. 12.

ürün/hizmet sunarken devletin arzuladığı yenilikçi fikri ürünlerin topluma fayda sağlaması amacı gerçekleşmeyebilir. Tam da bu gerekçeyle sınai mülkiyette marka ve patent gibi haklar yönünden hak sahiplerine kullanma yükümlülüğü getirilmiştir (SMK 9 ve 130). Telif hakları bakımından bu yükümlülük pozitif metinlerde kendine yer bulamamakla birlikte bazı hukuki müesseseler bu amacı desteklemek için benimsenmiştir: Devletin faydalanma imkanı (FSEK 46), kamuya mal etme (FSEK 47), eser sahiplerinin birden fazla oluşu (FSEK 9/2), eser sahipleri arasındaki birlik (FSEK 10/2) hatta meslek birlikleri üzerinden toplu hak takibinin yapılması (FSEK 41 vd.) hep bu amaca hizmet eder. Yabancı hukuklarda ayrıca genişletilmiş toplu lisanslama (GTL), zorunlu lisans ve zorunlu toplu hak takibi gibi bazı hukuki müesseselere yer verilerek bu amaç daha da desteklenmiştir⁴.

Vurgulayalım ki fikri ürünler yalnızca insanlar tarafından geliştirilebilir; tabiat, hayvan ve makine (yapay zekâ - YZ) gibi insan dışındaki varlıklarca ortaya konulan ürünler, fikri ürün olmadığı gibi mevcut anlayışa göre telif korumasına da tabi değildir.

***

Fikri mülkiyet koruması temelde iki sütun üzerine inşa edilmiştir: i) telif hakları, ii) sınai haklar. Konumuzla ilgili telif hakları ayağında ülkemizde 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK) 1951 yılında kabul edilmiştir.

Yukarıda sözünü ettiğimiz arka plan ışığında Türk yasa koyucu, 1995 yılından itibaren Türk ekonomisinin gelişmişliğiyle kıyaslandığında sıkı bir fikri mülkiyet sistemi kurmuştur. Bu bağlamda DTÖ/TRIPS'in ve yine AB ile gümrük birliği kurulmasının etkisiyle 1995-2004 döneminde FSEK'te önemli değişiklikler yapılmıştır. Telif mevzuatımızın mehzazını ise uluslararası anlaşmalar ile AB müktesebatı oluşturmaktadır.

Telif koruması iki koldan benimsenmiştir: i) eser koruması, ii) bağlantılı haklar. 14. yüzyıla kadar eskiye dayanan fikri mülkiyet, konumuz özelinde eserlere ilişkin imtiyazlarla kıyaslandığında bağlantılı haklar, 20. yüzyıl gibi geç bir tarihte kabul görmüştür. Eser koruması, fikri yaratıcılık (hususiyet) taşıyan fikri ürünleri kapsar ve özgün fikri ürün geliştirmeyi teşvik ederek ödüllendirir. Buna karşılık icracı sanatçılara tanınanlar bir tarafa bırakılırsa bağlantılı haklar, kültür ve sanata yapılan "yatırım" korumaktadır.

***

İletişim ve dijital teknolojilerdeki esaslı gelişmeler 2000'lerden sonra yaşanmıştır. Özellikle internetin yaygınlaşmasıyla bu süreç hızlanmıştır. YZ

⁴ AYM, FSEK 41'deki "ancak" kelimesini iptal ederken ilgili hükmü "zorunlu toplu hak takibi" olarak görmüştür. Bkz. AYM, 4.3.2010, E. 2007/33, K. 2010/48 - RG, 21.6.2010, 27619.

teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte süreç daha da ivmelenmiştir. Yeni teknolojilerin en çok etkilediği alanlardan birisi, belki de başında geleni telif haklarıdır. O kadar ki sözü edilen teknolojilerdeki gelişmeler nedeniyle telif hakları tarihi bir dönemeç almıştır. Dünya genelinde yasa koyucular, telif yasalarını yeni teknolojilerle uyumlu hale getirmek için sürekli değişiklik yapmaktadır. Ne var ki mer’i FSEK, yeni iletişim ve dijital teknolojiler karşısında “eskimiş” olup ihtiyaçlara cevap verememektedir. Zira FSEK’te 2004 sonrasında önemli bir değişiklik yapılmamıştır. Oysa yeni teknolojilerin gelişimi esasen 2000’li yıllardan sonra olmuştur. Buna ilave olarak, meslek birlikleri ve toplu hak takibi gibi konularda yasada öngörülen sistem zaten sağlıklı çalışmadığı için revizyon gereklidir.

FSEK’in mehzazını, uluslararası anlaşmalar ile AB müktesebatı oluşturmaktadır. 2019/790 sayılı DSM Yönergesiyle AB telif rejiminde; metin ve veri madenciliği, eserlerin eğitim maksadıyla çevrimiçi kullanılması, kültürel mirasın korunması, “genişletilmiş toplu lisanslama - GTL” (extended collective licensing - ECL), basın yayıncılarına bağlantılı haklar tanınması, dijital platformlara filtreleme yükümlülüğü getirilmesi gibi yeni teknolojiler ekseninde çok önemli değişiklikler yapılmıştır. Sözü edilen gelişmeler nedeniyle FSEK’te güncellenme yapılması acil bir ihtiyaç haline gelmiştir. Gerçekten özellikle dijital platform ve YZ gibi büyük teknoloji şirketlerinin (big techlerin), pek çok ülkede olduğu gibi ülkemizin ürettiği telifli içerikleri sömürmesine karşı yasal düzenleme silahının çekilmesi elzemdir. Aksi takdirde ülkemizde orta ve uzun vadede “entelektüel çölleşmenin” yaşanması kaçınılmaz görünmektedir. “Kültürel emperyalizm” tehdidi bunun cabasıdır.

Elinizdeki çalışma GTL’ye özgülenmiştir. Özellikle dijitalleşme ve YZ’nin çıkardığı telif sorunları da dikkate alınarak GTL (ve zorunlu toplu hak takibi) detaylandırılacaktır. Bu yapılırken FSEK’teki değişiklik ihtiyacı, merkeze GTL alınarak incelenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TELİF YASAMIZDA DEĞİŞİKLİK İHTİYACI

I. TELİF YASAMIZIN ARKA PLANI

Ülkemizin telif serüveni, 1850 yılındaki Encümen-i Daniş Nizamnamesine kadar eskiye dayanır. Cumhuriyet döneminde 1951 yılında kabul edilen 5846 sayılı FSEK halen yürürlükte⁵. Büyük ölçüde 1901 tarihli Alman eski Telif Yasası esas alınarak Prof. Ernst E. Hirsch tarafından hazırlanan FSEK, 1983-2004 döneminde on bir kez değişiklik geçirdi⁶. 2004 revizyonundan sonra ise sadece 72. maddeye küçük bir ilave⁷ hariç tutulursa, FSEK'te değişikliğe gidilmedi ve dijital çağa ayak uydurulamadı. Oysa gerek AB hukukunda gerekse AB'ye üye devletlerin hukuklarında önemli değişiklikler asıl bu tarihten sonra yapıldı. AB için yaptığımız bu tespit ABD gibi diğer gelişmiş ülkelerin telif mevzuatı bakımından da geçerlidir.

Ülkemizde yaşanan telif sorunlarına bakıldığında 1995, 2001 ve 2004 değişikliklerinin yeterli gelmediği açıktır. Sert bir yaklaşımla denebilir ki, yaklaşık 125 yıl önceki bir mantıkla kaleme alınan bir yasayla ülkemiz, sahip olduğu "kültür endüstrisi"ni sürdürmeye çalışmaktadır. Eş deyişle, "sanayi çağında" kurgulanan bir yasayla "bilgi", hatta "yapay zekâ" çağındaki telif sorunlarına ülke olarak çözüm üretmeye çalışıyoruz. Özetle FSEK, "eskimiş" olup ihtiyaçlara cevap verememektedir.

Ekonomik bir yaklaşımla denebilir ki hukuk devletinde kaliteli ekonomi, kaliteli bir hukuki alt yapıya ihtiyaç duyar. Son yıllarda ekonomik faaliyetler, büyük ölçüde bilgiye (bilgi ekonomisi- knowledge economy) kaydı. Nitekim S&P'nin 2020 yılında yaptığı araştırmaya göre büyük şirketlerin varlıklarının %90'ı maddi olmayan değerlere (intangible assets) dayanmaktadır⁸. Bu da genelde fikri mülkiyet, konumuz özelinde telif sistemimizin nitelikli bir hukuki alt yapıya ihtiyaç duyduğunu göstermektedir.

5 RG, 13.12.1951, 7938.

6 Bu değişiklikler için bkz. **Suluk/Kararısı/NaI** 488-489'daki Ek 2.

7 RG, 25.12.2021, 31700.

8 <https://oceanomo.com/intangible-asset-market-value-study/> (erişim; 21.1.2026).

II. YASAL ÇERÇEVE

Günümüzde eser ve bağlantılı hak konularının üçüncü kişiler tarafından kullanılmasının karşılığında telif hakkı sahiplerinin tazmini temelde dört farklı model üzerinden yapılmaktadır⁹:

- i) münhasır haklar,
- ii) toplu hak takibi,
- iii) GTL ve zorunlu toplu hak takibi,
- iv) levy sistemi,

Münhasır haklar, hak sahibine eserin veya bağlantılı hakkın kullanımına izin verme ya da bu kullanımı yasaklama yetkisi tanır. Bu model, telif hukukunun klasik çekirdeğini oluşturmaktadır. Ancak eser ve bağlantılı hakların kullanımının sıkı biçimde izne bağlanması, dijital ekonominin ortaya çıkardığı yeni iş modelleri bakımından giderek daha fazla engel üretmeye başlamıştır. Özellikle çok sayıda eserin eş zamanlı, sürekli ve çoğu zaman sınır ötesi kullanıldığı durumlarda, münhasır haklara dayalı bireysel izin mekanizmalarının fiilen işlemez hâle geldiği görülmektedir. Bu nedenle gelişmiş ülkelerde telif hukukunda istisna ve sınırlamalara ilişkin düzenlemeler yeniden değerlendirilmekte ve kapsamaları genişletilmektedir.

Levy sistemi, özellikle toplu hak takibi mekanizmalarını destekleyen bir araç olarak telif hukukunda önemli bir rol üstlenmiştir. Hızlı dijitalleşme süreciyle birlikte pratik önemi giderek azalmış olsa da, levy sistemi birçok ülkede pozitif hukuk metinlerinde yerini almış ve uzun süre telif korumasının tamamlayıcı unsurlarından biri olarak işlev görmüştür.

Münhasır hakların daraltılması, başka bir deyişle mevcut istisna ve sınırlamaların genişletilmesi suretiyle uygun bedel veya adil bedel gibi adlar altında öngörülen yeni haklar ise çoğu zaman (zorunlu) toplu hak takibine konu edilmektedir. Bu tür düzenlemelerde bedel talep etme haklarının kullanımı kolektif mekanizmalar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

Bazı kullanım türlerinde ise hakların bireysel olarak yönetilmesi fiilen mümkün olmadığından, meslek birlikleri aracılığıyla gönüllülüğe dayanan GTL ya da iradi olmayan zorunlu toplu hak takibi modelleri devreye sokulmaktadır. Gönüllülük esasına dayanan ve zorunluluk içermeyen GTL sistemi, hakların münhasır niteliğini ortadan kaldırmadığı için zorunlu toplu hak takibinden ayrılmaktadır. Bu yönüyle GTL, bireysel hak kullanımı ile zorunlu kolektif rejimler arasında ara bir çözüm modeli olarak konumlanmaktadır. Bu husus Üçüncü Bölümde ayrıntılı olarak incelenecektir.

---

9 Samuelson 752.

III. TOPLU HAK TAKİBİ VE ÜLKEMİZDEKİ DURUM

Küreselleşme ve başta internet olmak üzere dijital teknolojilerdeki gelişmeler, telif yasalarıyla korunan eserlere erişimi son derece kolaylaştırmıştır. Bu durum, eser sahipleri açısından hem önemli fırsatlar hem de ciddi tehditler barındırmaktadır. Fırsattır; çünkü eser sahipleri, eserlerini yeni yeni oluşan farklı mecralarda ve çeşitli şekillerde değerlendirerek hem bilinirliklerini hem de gelirlerini artırmaktadır. Tehdittir; çünkü bu süreçte eser sahipleri, eserleri üzerindeki kontrolü büyük ölçüde kaybetmişlerdir.

Gerek telif haklarının tabiatı gerekse sözünü ettiğimiz gelişmeler nedeniyle eser sahiplerinin, telif bedellerini tek tek ve bireysel çabalarla tahsil etmeleri fiilen neredeyse imkânsızdır. Aynı şekilde, hak ihlallerine karşı bireysel mücadele yürütmek de gerçekçi değildir. Üstelik yayınevleri, yayıncılar ve yapımcılar gibi eserleri değerlendiren/kullanan güçlü aktörler karşısında, bireysel eser sahipleri çoğu zaman zayıf konumdadır. Açıkladığımız nedenlerle hak sahiplerinin örgütlenerek çıkarlarını kolektif biçimde korumaları kaçınılmaz hâle gelmiştir. Bu çerçevede telif haklarının korunması, izlenmesi, tahsil edilmesi, dağıtılması ve gerektiğinde izinsiz ya da korsan kullanımlara karşı hukuki mücadele yürütülmesi için ortak yönetim sistemlerine ihtiyaç duyulmuştur. Tarihsel süreçte bu örgütlenme, meslek birlikleri çatısı altında gerçekleşmiştir.

Konuyu şöyle detaylandırabiliriz. Telif yasalarıyla eser sahiplerine işleme, çoğaltma ve yayma haklarının yanında temsil ve umuma iletim hakları da tanınmıştır. Bireysel çevrenin ötesindeki kullanımlarla ilgili olan “temsil” ve “umuma iletim” haklarının takibi, hak sahiplerinin bireysel çabalarıyla yapılması pratik değildir. Hatta bu durum uygulamada neredeyse imkansızdır. Zira günümüzde çok sayıda eser ve bağlantılı hak konusu vardır. Mirasçılar da dahil edildiğinde hak sahiplerinin dünya genelindeki sayısı milyonları bulabilmektedir¹⁰. Bu kişilerin radyo-TV kuruluşları ile otel, restoran ve alışveriş merkezi gibi umumi mahallerden tek tek (bireysel olarak) telif bedeli talep etmesi pratik değildir. Dijital ekonominin yeni iş modelleri nedeniyle şimdi de bunlara dijital kullanımlar eklenmiştir. Tersten bakıldığında bu kullanıcılardan, milyonlarca telif hakkı sahibinden izin almaları beklenemez. Yani bu durum hem hak sahipleri hem de kullanıcılar bakımından bir açmazdır. İşte bu nedenle yasa koyucular, telif hukukunda “toplu hak takibi”ne imkan tanımıştır. Bu imkan da yine yasada öngörülen meslek birlikleri aracılığıyla hayata geçirilmiştir.

Öte yandan bilişim teknolojilerindeki gelişmeler sayesinde, eserler ve bağlantılı haklar bakımından ülke sınırlarının fiilen ortadan kalktığı da gözden

¹⁰ Sözcüleri PRS, STİM, ve GEMA'nın bir araya gelerek oluşturduğu joint venture olan ICE, 330 bin hak sahibi ve 55 milyon müzik eserini temsil etmektedir. Bkz. <https://www.iceservices.com/about/> (erişim; 13.1.2026).

kaçırılmamalıdır. Meslek birlikleri aracılığıyla örgütlenen telif hakkı sahipleri, yabancı ülkelerdeki kullanımlardan da telif geliri elde edebilmektedir. Farklı ülkelerde faaliyet gösteren meslek birlikleri, aralarında yaptıkları karşılıklı temsil sözleşmeleriyle üyelerinin repertuarından doğan hakları birbirleri adına takip etmektedir. Diyelim ki MESAM, Alman müziklerinin Taksim'deki bir kafede kullanımından telif bedeli tahsil ederken; Alman müzik meslek birliği GEMA da Berlin'de faaliyet gösteren "İstanbul Kafe"de çalınan Türk müziğinin bedelini toplamaktadır. İki meslek birliği, aralarındaki mütakabiliyet sözleşmesi gereğince tahsil ettikleri bedelleri, kendi paylarını düşükten sonra diğer meslek birliğine aktarmakta; ilgili meslek birliği de operasyon giderlerini düşükten sonra bu bedeli üyesi olan hak sahiplerine dağıtmaktadır. En azından teorik olarak dünya genelinde sistem bu şekilde örgütlenmiştir. Bu sistem sayesinde eser sahipleri, tek tek takip etmelerinin mümkün olmadığı ve hatta küresel kullanımlardan dahi gelir elde edebilmekte; telif hakları, uluslararası ölçekte daha etkin ve sürdürülebilir biçimde korunmaktadır.

***

Ülkemizde ilk kez 1986 yılında aşağıdaki meslek birlikleri kurulmuştur:

1. İlim-Edebiyat Eserleri Sahipleri Meslek Birliği (İLESAM),
2. Musiki Eserleri Sahipleri Meslek Birliği (MESAM),
3. Güzel Sanat Eserleri Meslek Birliği (GESAM),
4. Sinema Eseri Sahipleri Meslek Birliği (SESAM).

Anılan meslek birlikleri 1986 yılından beri faaliyet göstermektedir. Aynı alanda birden fazla meslek birliğinin kurulmasına 1995 yılındaki yasa değişikliğiyle imkan tanınması üzerine bu meslek birliklerine yenileri eklenmiştir. Ülkemizde Temmuz 2025 itibarıyla 27 adet meslek birliği ve 4 adet de Federasyon (YAYFED, MÜZFED, MSF ve SEF) faaldir.

Belirtelim ki hukukumuzda toplu hak takibi, meslek birliklerinin "tekel"ine bırakılmıştır (FSEK 42/son).

Toplu hak takibinde uygulamada önemli zorluklar yaşansa bile özellikle son yıllarda Kültür ve Turizm Bakanımızın inisiyatifiyle umuma açık mahallerden olan otellerin/konaklama tesislerinin toplu lisanslama sistemine dahil edilmesiyle önemli bir ivme yakalanmıştır. Şöyle ki ülkemizde yaklaşık 40 yıl önce meslek birlikleri üzerinden kurulan ve hayata geçirilen toplu hak takibi sistemi sağlıklı çalışmadığı için CISAC'ın 2023 verilerine göre dünya genelinde toplanan telifler yönünden 116 ülke arasında Türkiye sondan 6. sıradaydı. Ancak Sayın Bakanımızın inisiyatifinin de etkisiyle ülkemiz, müzik sektöründe toplam telif gelirleri 25 milyon Avro seviyesine yükselerek CISAC'ın 2023 verilerine göre 39. sırada yer almaktadır¹¹. Bu sıramız da yeterli olmayıp,

11 CISAC: Global Collections Report 2024, s. 49. Ayrıca bkz. MESAM Vizyon, Kasım 2024, S. 35, s. 3.

ilk etapta ülkemiz en azından ilk yirmide kendine yer bulmalı, ardından da ilk ona girmelidir. Aksi takdirde orta ve uzun vadede ülkemizde “entelektüel çölleşme”nin yaşanacağını söylemek abartı olmayacaktır.

IV. DİJİTALLEŞMENİN YOL AÇTIĞI TELİF SORUNLARI

Dijitalleşme, telif hakları üzerinde çok boyutlu tesir yaparak hem hak sahiplerini hem de kullanıcıları doğrudan etkilemiştir. Dijital ekonomideki yeni iş modelleri bir yandan telif hakkı sahiplerini ekonomik ve yapısal olarak baskı altına alırken, diğer yandan telif temizliğini (copyright clearance) son derece karmaşık hale getirerek kullanıcıları da güç durumda bırakmıştır. Özellikle sahipsiz veya ticaret dışı kalmış eserler bakımından kullanıcıların karşılaştığı hukuki belirsizlikler ve hak sahiplerine erişim zorluğu sorunu daha da derinleşmiştir.

Dijitalleşmenin telif hakkı sahipleri üzerindeki etkileri hem olumlu hem de olumsuz yönler barındırmaktadır. Pozitif yaklaşıldığında, dijitalleşme yeni kullanım biçimlerinin ve dolayısıyla yeni gelir kaynaklarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Negatif açıdan ise hakların takibi ve izinsiz kullanımlarla mücadele ciddi ölçüde zorlaşmıştır. Daha da önemlisi dijitalleşme, fiziksel mecralardan elde edilen geleneksel gelirleri büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır. Örneğin müzik sektöründe bir dönem plak, kaset veya CD satışlarından yüksek gelirler elde edilirken, pazar dijitalleşmiş ve Amazon, Spotify ve Apple Music gibi dijital platformların, yani araçların hâkimiyetine girmiştir. Sonuç olarak dijital ekonominin yeni iş modelleri, büyük aktörler için fırsata dönüşürken, küçük ve bağımsız telif hakkı sahipleri bakımından ciddi dezavantajlara yol açmıştır.

Diğer yandan bu süreçte münhasır haklar, eser ve bağlantılı hak konularını hukuka uygun şekilde kullanmak isteyenler açısından önemli güçlükler doğurmaya başlamıştır. Özellikle dijitalleşen müzik, sinema ve yayın sektörlerinde telif temizliği, başlı başına büyük bir operasyona dönüşmüştür. Kullanıcılar, toplu hak takibinde meslek birlikleri üzerinden telif temizliğini yapmaktadır. Fakat meslek birliklerine üye olmayanların haklarını temizlerken onlara tek tek ulaşarak bu temizliği yapması gerekmektedir. Hukuka uygun kullanım sağlamak isteyen aktörler bakımından bu süreç âdeta “imkânsız başarıya” noktasına ulaşmıştır. Bu noktada telif ihlallerinin, hukuki yaptırımının yanında cezai yaptırıma (ülkemizde 1-5 yıl hapis – FSEK 70) tabi olduğu hatırd tutulmalıdır.

Hak sahibi ve kullanıcı ikiliğine, dijital platformlar/araçlar da güçlü bir aktör olarak eklenmiştir. İnternet ortamında eşik bekçisi (gatekeeper) durumundaki bu aracı platformlar, dijital ekonominin yeni iş modelleri üzerinden yeni hukuki sorunlar yaratmış; telif hakları da bu sorunlardan doğrudan etkilenmiştir. Bu durumu basın sektörü üzerinden şöyle

somutlaştırabiliriz¹²: Haberin dijitalleşmesi, gazete ve dergi gibi fiziki ürünlerin satışını neredeyse sona erdirmiştir. Reklam gelirleri büyük ölçüde dijital mecralara kaymış ve gelirin önemli bir kısmı eşik beğenisi konumundaki araç platformların kontrolüne geçmiştir. Bu gelişme, profesyonel gazeteciliği ve nitelikli içerik üretimini sürdürülemez hale getirmiştir. Bu soruna çözüm üretmek amacıyla AB'de 2019 yılında DSM Yönergesiyle basın yayıncılarına bağlantılı hak statüsü tanınmıştır (m. 15). Haber özelindeki bu düzenleme, telif hukuku tarihinde önemli bir dönüm noktası teşkil etmektedir.

Gelinen aşamada dijitalleşmenin telif hukukuna etkisi o denli derin olmuştur ki klasik toplu hak takibi dahi ortaya çıkan sorunları çözmekte yetersiz kalmıştır. Münhasır haklara dayalı bireysel lisanslama modellerinin dijital ortamda artan kullanım çeşitliliği ve ölçeği karşısında yetersiz kalması, hem hak sahipleri hem de kullanıcılar bakımından daha esnek, öngörülebilir ve işlem maliyetlerini azaltan çözümleri gündeme getirmiştir. Sözünü ettiğimiz düzenlemelerde parça parça yeni sorunların giderilmesine dönük sınırlı da olsa birtakım adımlar atılmıştır. Hatta zaman zaman ülkelerin, münhasır hakları zorlayarak kanuni lisans, zorunlu lisans ve zorunlu toplu hak takibi gibi hukuki müesseseleri devreye soktuğuna da şahit olunmaktadır. Bu bağlamda, toplu hak yönetiminin sınırlarını genişleten ve bireysel rıza¹³ ilkesini de ortadan kaldırmadan lisanslamayı mümkün kılan GLT sistemi, dijital çağın telif hukuku tartışmalarında merkezi bir konuma yerleşmiştir¹⁴.

V. YAPAY ZEKÂNIN ÇIKARDIĞI TELİF SORUNLARI

Hızlı dijitalleşmenin getirdiği telif sorunlarıyla boğuşan ilgili çevreler, henüz bu konuyu hazmedemeden/köşelemeden YZ teknolojilerinin çıkardığı ani ve kronik telif sorunlarıyla karşılaştılar.

YZ'nin insan mahsulü fikri ürünlere benzer çıktılar/ürünler ortaya koyması, iki temel telif sorununa yol açtı: i) YZ'nin eğitiminde kullanılan eserler (input), ii) YZ ürünleri (output).

YZ teknolojilerinin iyi sonuç verebilmesi için veri vazgeçilmezdir. Nasıl ki yakıtı olmayan bir otomobil kendisinden beklenen hareket işlevini yerine getiremezse, veri olmadan da YZ çalışmaz. Veri YZ'nin petrolü, yakıtı ya da enerjisidir. Üstelik ihtiyaç duyulan enerji/veri miktarı akıl almaz boyutlardadır. Bu arada veri ne kadar fazla ve nitelikli olursa, YZ'nin verimi o ölçüde artar.

12 Fazla bilgi için bkz. **Suluk/Yaralı/Akardere/Kopar** 21 vd.

13 ABAD'a göre bu rıza/yetkilendirme, koşullar kesin bir şekilde tanımlanmak kaydıyla zımni yapılabilirken (ABAD, C-484/18, 14 November 2019 - Spadidam, para. 40), FSEK'e göre yazılı, hatta münzam şekli şartına tabidir (m. 52).

14 AB Komisyonunun bu konudaki çalışmaları için bkz. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/reports-collective-management-and-extended-licensing> (erişim; 22.12.2025).

Bugün dünya genelinde milyonlarca eser sahibi bulunmaktadır. (Eğer telif koruması devreye girecekse) YZ sektöründe telif temizliği yapılırken izin alınması gereken kişi sayısı on milyonlara ulaşabilmektedir. Toplu hak takibi yapan meslek birlikleri üzerinden dahi yönetilmesi neredeyse imkânsız olan bu ağır tablo karşısında, yasa koyucular input ayağında şimdilik sessizliğini korumaktadır. Aşağıda değinileceği üzere, Japonya ve Singapur'daki düzenlemeler bu genel suskunluğun istisnasını oluşturmaktadır.

Bu noktada telifli içeriğin YZ eğitimi bakımından bir maliyet unsuru mu yoksa serbestçe erişilebilen bir hammadde olarak mı kabul edileceği sorusu önem taşımaktadır¹⁵. Telifli içerik üretenler, bugüne kadar yerleşik olan telif hukuku anlayışına dayanarak, veri toplama ve kazıma (scraping) faaliyetlerinin -en azından YZ'nin eğitimi aşamasında- telif koruması kapsamında değerlendirilmesini ve münhasır hak tanınmasa dahi tazmin amaçlı uygun bedel (equitable remuneration) ödenmesini talep etmektedir. Buna karşılık YZ şirketleri, teknolojinin işleyişi ve gelişimi bakımından vazgeçilmez nitelikte olan telifli içeriklerin, izin ve bedel engeline takılmaksızın serbestçe kullanılabilmesini savunmaktadır.

Bu tartışma, yalnızca telif hukukunun sınırlarını değil, YZ teknolojilerinin ekonomik mimarisini de doğrudan ilgilendirmektedir. Zira verinin ücretli veya ücretsiz kabul edilmesi, YZ sektörünün maliyet yapısını, rekabet koşullarını ve pazara giriş bariyerlerini kökten etkileyecektir. Bu nedenle mesele, telif hukukuna özgü teknik bir uyumsuzluk olmanın ötesinde, YZ çağının enerji rejiminin nasıl şekilleneceğine ilişkin temel bir tercihi yansıtmaktadır. Nasıl ki sanayi devriminde enerjinin bir maliyeti var idiyse, YZ devriminde de “veri enerjisinin” bedelsiz sayılıp sayılmayacağı belirleyici olacaktır.

Ne var ki Japonya ve Singapur'daki input faaliyetinin telif istisnası olduğu yönündeki istisnai düzenlemeler bir kenara bırakıldığında, yasa koyucuların trilyon dolarlık bu soruya şimdilik açık bir yanıt vermekten bilinçli olarak kaçındıkları görülmektedir. İlave edelim ki mevcut yaklaşım, telifli içeriklerin YZ eğitiminde kullanılmasının hukuka uygunluğunu dolaylı yollardan şekillendirme eğilimindedir. Hamburg Mahkemesi'nin 2024 yılında verdiği kararı¹⁶ ile bazı (Japonya ve Singapur) düzenleyici tercihler, bu kullanımın bedelsiz olabileceği yönünde ilk sinyalleri vermeye başlamıştır. Ancak bu işaretlerin yeknesak ve bağlayıcı bir normatif çerçeve oluşturduğunu söylemek için henüz erkendir. Nitekim Münih Yerel Mahkemesi 2025 tarihli kararında aksi sonuca ulaşmıştır¹⁷.

15 YZ ve telif tartışmaları için bkz. **Lee/Hilty/Liu** 1 vd.; **Gaon** 1 vd.; **Senftleben** 1535 vd.; **Yılmaztekin** 15 vd.; **Suluk**, Dijitalleşme ve Yapay Zeka 951 vd.; **Ateş**, Yapay Zeka 241 vd.

16 Kararın İngilizce bir özetine ve Almanca tam metnine şu linkten ulaşılabilir: Germany-Hamburg District Court, 310 O. 22723. Bkz. <https://www.euipo.europa.eu/en/law/recent-case-law/germany-hamburg-district-court-310-o-22723-laion-v-robert-kneschke> (erişim; 27.1.2026).

17 LG München I, Nov. 11, 2025, docket no. 42 O 14139/24 - <https://www.loc.gov/item/global-legal-monitor/2026-01-13/germany-court-prohibits-memorization-and-reproduction-of-copyrighted-song-lyrics-in-ai-models/> Almanca tam metin için bkz. <https://perma.cc/U87B-BUTQ> (erişim; 31.1.2026).

Bugün itibarıyla, telif - YZ ilişkisinin input ayağında, Japonya ve Singapur dışındaki düzenlemeler hariç, yürürlüğe girmiş bir yasal metin bulunmamaktadır¹⁸. YZ teknolojilerindeki baş döndürücü hız, konunun ele avuca sığmasını zorlaştırmaktadır. Bu durumun farkında olan yasa koyucular, hatalı veya erken bir düzenleme yapmamak adına sütte arkasından adeta bir “bekle ve gör” politikası izlemektedir.

Yasal düzenlemelerdeki bu kısırlık karşısında doktrinde fantezi boyutuna varan tartışmalar yaşanmaktadır. Tartışmalar iki yöne işaret etmektedir: Bir yanda içerik üretenlerin, yani hak sahiplerinin menfaatlerini önceleyen yaklaşımlar, diğer yanda da inovasyonu teşvik etme gereğiyle YZ teknolojilerinin önünün açılmasını savunan görüşler vardır.

Özetle, input ayağında sürecin hangi yönde şekilleneceği belirsizliğini korumaktadır.

***

Bu belirsizlik ortamında tartışmanın ikinci ayağı, yani YZ ürünlerinin (output) hukuki rejimi de irdelenmelidir. YZ sistemlerinin insan ürünü olan eserlerle benzerlik gösteren çıktılar üretmesi, telif hukukunun en temel kavramlarının sorgulanmasına yol açmıştır. Zira telif hukukunun klasik paradigması, eserin arkasında yaratıcı bir insan iradesinin bulunmasını esas alır. Bu çerçevede “eser sahibi” kavramı, daha geniş anlamıyla da telif hakları, insan merkezli olarak inşa edilmiştir. Oysa YZ tarafından üretilen içeriklerde insan katkısının derecesi, mahiyeti ve yoğunluğu çoğu zaman belirsizdir. Bu durum, söz konusu çıktılar üzerinde (eğer koruma devreye girecekse) kimin/ kimlerin hak iddia edebileceği sorusunu gündeme getirmektedir.

YZ çıktıları/ürünleri bakımından doktrinde üç ana yaklaşımın öne çıktığı görülmektedir¹⁹. Bir yaklaşıma göre YZ tarafından üretilen otonom çıktılar insan yaratımı olmadığı için telif korumasından tamamen yoksundur ve kamu malı (public domain) sayılmalıdır. İkinci yaklaşım, YZ’yi kullanan veya onu yönlendiren kişinin -belirli bir yaratıcı katkı varsa (AI assisted work)- eser sahibi olarak kabul edilebileceğini savunur. Üçüncü yaklaşım ise daha ileri giderek, YZ’ye sınırlı bir hukuki statü tanınmasını veya sui generis bir koruma rejimi oluşturulmasını tartışmaya açmaktadır.

Dünya genelinde mer’i pozitif hukuklar incelendiğinde, YZ çıktılarının telif korumasına konu edilmesine ilişkin bir düzenleme bulunmadığı görülmektedir²⁰. AB hukukunda da, DSM Yönergesi dahil olmak üzere, YZ

18 Bu konuda bkz. **Suluk**, Dijitalleşme ve Yapay Zeka 958, 967.

19 **Suluk**, Dijitalleşme ve Yapay Zeka 967-968.

20 Fakat insanın fikri yaratıcılığının sonuca yansımaları durumunda YZ destekli eser (AI assisted work) koruması yaklaşımı genel kabul görmektedir. Ancak bu yaklaşımın açmazı, insan ve YZ katkısının ayrıştırılmasındaki güçlüktür.

ürünlerine doğrudan telif statüsü tanıyan (veya dışlayan) bir norm kabul edilmemiştir. Bu bilinçli suskunluk, yasa koyucuların teknoloji karşısında ihtiyatlı davrandığını ve erken bir normatif tercihin ileride daha büyük sorunlara yol açabileceğini düşündüklerini göstermektedir. Bu nedenle, gerek AB gerekse ulusal düzeyde düzenleyici otoriteler, YZ çıktıları bakımından da “bekle ve gör” yaklaşımını sürdürmektedir.

Medya, tasarım, müzik ve görsel sanatlar gibi alanlarda YZ tarafından üretilen içeriklerin hızla ticarileştiği düşünülürken, bu içeriklerin hukuki statüsünün belirsiz kalması hem yatırımcılar hem de kullanıcılar açısından hukuken güvenli olmayan bir ortam yaratmaktadır. Öte yandan, bu tür çıktılara telif benzeri mutlak haklar (sözgelimi bağlantılı haklar) tanınması ise insan yaratımının değerini aşındırma ve kültürel üretimi tekelleştirme riski taşımaktadır.

Bu noktada, YZ çıktılarına karşı telif koruması olmaması, uzun vadede sürdürülebilir olup olmadığı sorusu da gündeme gelmektedir. Zira YZ teknolojileri henüz emekleme aşamasındayken dahi yaratıcı sektörlerde ciddi bir ikame etkisi doğurmaya başlamıştır. Teknolojinin otonomi düzeyi arttıkça, insan katkısının giderek sembolik hâle gelmesi ve yaratım sürecinin, en azından bir ölçüde fiilen YZ tarafından yürütülmesi ihtimalini güçlendirmektedir. Böyle bir senaryoda, YZ çıktılarına karşı koruma olmaması, bu çıktılardan yoğun biçimde yararlanan kullanıcılar lehine asimetric bir sonuç doğurabilecek; büyük teknoloji şirketleri ile geleneksel insan merkezli içerik üreticileri arasındaki güç dengesizliğini daha da derinleştirecektir. Daha açık bir ifadeyle bu senaryoda YZ çıktıları, insanın fikri yaratıcılığıyla meydana getirilen “eserler”i ikame edici bir işlev görmeye başlayacaktır. Bu da eser sahipleri aleyhine bir ortamın oluşması ve insan yaratıcılığının körelmesine yol açabilecektir. Oysa çalışmamızın Giriş kısmında da vurguladığımız üzere, genelde fikri mülkiyet, konumuz özelinde de telif korumasının temel işlevi, insanları fikri ürün geliştirmeye teşvik ederek onları ödüllendirmektir.

YZ teknolojilerinin çıkardığı telif sorunlarının çözümünde GTL ve zorunlu toplu hak takibi sistemlerinin işlevsel bir araç olarak kullanılabilirliği kanaatindeyiz. Bu konu Üçüncü Bölümde detaylandırılacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

GENİŞLETİLMİŞ TOPLU LİSANSLAMAYA DUYULAN İHTİYAÇ

I. SORUNUN ORTAYA KONULMASI

Telif hakkı sahipleri dilediğine izin verirken dilediğine de vermez. Bu yetkiler, hakların inhisari niteliğinden kaynaklanır. Fakat fiiliyatta çok miktarda telifli içeriğin kullanımını gerektiren yayıncılık gibi sektörlerde hem hakların takibi hem de kullanıcıların telif temizliği büyük güçlükler içermektedir. İlave edelim ki dijitalleşme, özellikle de internetin yaygınlaşması nedeniyle eserlerin kitlelere büyük hacimlerde dağılması, yani trafiğin inanılmaz boyutta artması sorunları daha da büyüttü. Nitekim önceki sorunlara ilave olarak bugünlerde hakların münhasır niteliği, Spotify gibi dijital iş modellerinin önünde büyük bir engele dönüşmüş vaziyettedir.

Bu gelişmeler nedeniyle bireysel takibin de ötesinde klasik toplu hak takibi modeli bile yetersiz kalmaktadır. Dijitalleşen dünyada sözü edilen haklara alt kırılımlar da eklenmiştir. Özellikle “temsil” ve “umuma iletim” hakları, bireyler yerine “umum” nezdindeki kullanımlara özgüdür. Dolayısıyla işin niteliği gereği bu hakların takibi zaten topluca yapılmalıdır. Aksi halde fikri ürün geliştirenler, işlerini güçlerini bırakıp lisanslamayla uğraşmalı, kullanıcılar da yüzbinlerce hak sahibini bularak bu hakları lisanslamalıdır.

Bunlara ilave olarak kablo ile yeniden iletimde olduğu gibi bazı hallerde, kullanıcının içeriğe müdahale edemeyeceği senaryolarda telif temizliği “imkansız başarmak” anlamına gelir. Nitekim bu gibi durumlarda toplu hak takibi de yeterli gelmediğinden münhasır haklar azaltılmak suretiyle zorunlu toplu hak takibine geçilmeye başlanmıştır. 93/83/EEC Sayılı AB Yönergesi ile ABD’de 2018 tarihli Music Modernization Act’taki düzenlemeler buna örnektir. Hatta AB’de 2019/789 sayılı Yönergeyle kablo ile yeniden iletimin haricindeki yeniden iletimler de bu kapsama alınmıştır.

Şimdi ise YZ teknolojilerinde yakıt olarak veri kullanılmaktadır. Verilerin hatırı sayılır bir kısmı telifli içeriklerden oluşmaktadır. Kullanılan bu telifli içerikler ilim-edebiyat, müzik, güzel sanat ve sinema sektörlerinin tamamına yayılmıştır. Münhasır haklar bağlamında milyonlarca hak sahibinden izin almayı gerektiren telif temizliği faaliyetinin, (eğer bir telif korumasından söz edilecekse) YZ şirketlerine ne tür bir işlem yükü getirdiği, bu yükün imkansız başarma anlamına geleceği kolayca anlaşılacaktır.

Telif korumasının, fikri yaratıcılığı kamçılıyarak yeni eserlerin geliştirilmesini teşvik etmek suretiyle ödüllendirdiğinden hareket edilmektedir. Çalışmamızın Giriş kısmında da vurguladığımız üzere, yasa koyucunun korumadaki amacı, toplumda sosyo-kültürel, bilimsel ve ekonomik ilerlemeyi sağlamaktır. Yani yasa koyucunun temel saiki “kamu yararı”dır. Bu amaca ulaşılabilmesi için kullanımın önündeki engeller kaldırılarak fikri ürünlerin toplumda yaygınlaşması sağlanmalıdır. Oysa sözünü ettiğimiz senaryolarda koruma, ters bir etki yaparak sahipsiz eserlere ulaşmayı ve onların kullanımını engellemektedir. Ticaret dışı kalmış eserlerde ise kullanıcılar, hak sahiplerine ulaşabilse bile bu sefer eserlere fiilen erişimi mümkün olamamaktadır. Diğer yandan kütüphane, müze ve arşiv gibi kültürel miras kuruluşlarının, sıkı telif koruması karşısında eserleri toplumla buluşturulmasındaki rolünü ifa edebilmeleri ciddi zorluklar barındırmaktadır. Dijitalleşme ve YZ teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte ise sorun iyice kontrolden çıkmış vaziyettedir.

II. YASA KOYUCULARIN HAREKETE GEÇMESİ

Telif sisteminin tarihsel süreci dikkate alındığında, 1850 yılında Fransız meslek birliğinin kurulmasıyla başlayan²¹ toplu hak takibi sistemi bile, son yıllarda çıkan telif sorunlarının çözümünde yetersiz kalmıştır. Birinci Bölümde detaylandırdığımız üzere, bilişim teknolojilerindeki gelişmeler ve dijitalleşme karşısında telif hakkı sahipleri haklarının kontrolünü kaybetmeye başlamıştır. Bunun da ötesinde son yıllarda YZ teknolojilerinin devreye girmesiyle YZ çıktılarının, eserleri; YZ'nin de insanı ikame etme işlevi konuşulur hale gelmiştir. Bu gelişmelerin ne tür telif sorunlarına yol açtığına yukarıda değindik.

Sözünü ettiğimiz sorunlara çare olabilmek adına telif hakları alanında çok sayıda yeni hukuki metinler kabul edilmiştir. Uluslararası düzeyde, 1995 yılında yürürlüğe konulan TRIPS ile 1996'da imzalanan ve “WIPO ikiz internet anlaşmaları” olarak anılan WCT ve WPPT, dijital çağın telif hukukuna verdiği ilk kurumsal yanıtlar arasında yer almaktadır. Yine WIPO'nun hazırladığı 2012 yılında kabul edilerek 2020 yılında yürürlüğe konulan The Beijing Treaty on Audiovisual Performances (BTAP) da güncel düzenlemelerdendir. Bu son düzenlemeye ülkemiz taraf değildir.

Belirtelim ki toplu hak takibi konusu 1970'li yıllardan itibaren WIPO'nun gündemindedir²². WIPO, Mihail Ficsor'un kaleme aldığı ve güncellenen üçüncü baskısının 2022'de yapıldığı toplu hak takibine ilişkin önemli bir kitabı da yayımlamıştır²³. Yine 2025 yılında WIPO Good Practice Toolkit for

21 SACEM, dünyadaki ilk meslek birliğidir. SACEM'in de öncüleri, girişimleri 1777 yılına dayanan SADC ve Balzac, Dumas ve Hugo'nun içinde bulunduğu 1837 tarihli SAGL'dir. Bkz. **Ficsor** 15-16.

22 **Ficsor** 28.

23 <https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=4645&plang=EN> (erişim; 21.12.2025).

Collective Management Organizations (The Toolkit) isimli ayrı bir eser daha yayımlamıştır²⁴.

Ulusal ölçekte ise ABD'de 1998 tarihli Digital Millennium Copyright Act (DMCA) ve sonrasında 2018 tarihli Music Modernization Act dikkat çekici düzenlemelerdir. AB bakımından ise 2001/29/EC sayılı Bilgi Toplumu Yönergesi, dijital ortamda telif haklarının korunmasına yönelik temel düzenleme olarak öne çıkmaktadır. Günümüzde bu kronolojik gelişim çizgisinin son halkasını, dijital iç pazarın ihtiyaçları doğrultusunda AB'de kabul edilen 2019/790 sayılı DSM Yönergesi oluşturmaktadır.

Bu düzenlemelerle başta internet olmak üzere dijitalleşmenin getirdiği telif sorunlarını çözmeye çalışan yasa koyucular, YZ teknolojilerinin çıkardığı telif sorunları bakımından "bekle ve gör" politikası izlemektedir.

***

Eserlerin "umum" tarafından topluca kullanımının yaygınlaşması ve özellikle de iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin bunu ivmelendirmesine bağlı olarak hakların toplu takibi de dünyada artmış ve alanı genişletilmiştir. Fakat hak sahipleri, toplu hak takibine dahil olmaya ve takibi topluca yapmaya zorlanamaz. Aksi tutum, hakların münhasır özelliğiyle çatışır. Buna karşılık tazmin amaçlı uygun bedel, adil bedel ve levy gibi münhasıriyet özelliği bulunmayan haklar yönünden yasa koyucular zorlayıcı adımlar atabilir, nitelikli hak sahipleri de (zorunlu toplu hak takibi). Bunun da ötesinde AB müktesebatında yeniden iletimde münhasıriyet kuralı terk edilerek zorunlu toplu hak takibine geçilmiştir (93/83/EEC Sayılı Yönerge 3/2; 9/2).

Peki, bu iki uç (münhasıriyet ve zorunlu toplu hak takibi veya kanuni lisans) hakların inhisari niteliğine zarar vermeksizin acaba gönüllülük esasına dayanan daha esnek ara çözümler üretilebilir mi? Bu işe kafa yoran yasa koyucular, ara çözüm olarak GTL modelini hayata geçirmişlerdir. Tarihsel süreçte GTL sistemi ilk kez İskandinav ülkelerinde 1960'lı yıllardan itibaren uygulanmaya başlanmıştır²⁵. Sonraki yıllarda Kanada, Doğu ve Merkez Avrupa ülkelerinde de devreye sokulmuştur²⁶. GTL'ye ilişkin detay açıklamalar Üçüncü Bölümde yapılacaktır.

Ülkemizde ise GTL sistemi hiçbir zaman hayata geçirilememiştir. Fakat uygulamadaki sıkışmışlık karşısında, yasa hazırlıkları sürecinde (tespit edebildiğimiz kadarıyla) iki kez taslak ve tasarı metinlerinde kendine yer bulmuştur. Buna ilişkin detay bilgiye Üçüncü Bölümde yer verilecektir. Zorunlu toplu hak takibi yönünden ise FSEK 41'de Anayasa Mahkemesinin (AYM) iptaline konu olan "ancak" kelimesi belirleyici olmuştur²⁷.

24 <https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=4773> (erişim; 21.12.2025).

25 **Axhamn/Guibault** 25; **Guibault** 236; **Rauer/Bibi** 114; **Ficsor** 109; **Riis/Rognstad** 102, No. 7; **Erçal** 2.

26 **Axhamn/Guibault** v.

27 Bu konudaki tartışmalar ve AYM'nin iptal kararının kritiği için bkz. **Ateş**, AYM Kararı 107 vd.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GENİŞLETİLMİŞ TOPLU LİSANSLAMANIN İŞLEYİŞİ

I. GENEL OLARAK

Eserden doğan işleme, çoğaltma, yayma, temsil ve umuma iletim hakları münhasır niteliktedir (FSEK 18, 20-25). Manevi haklar da bu özelliktedir (FSEK 14-17).

Münhasır haklar, sahiplerine izin verme ve yasaklama yetkileri bahşeder; hak sahibi, hakkının kullanılması için dilediğine izin verir dilediğine de vermez; devletin idari ve adli güçlerini yanına alarak izinsiz kullanımları yasaklayabilir.

Günlük yaşamda insanların, şirketlerin, kurum ve kuruluşların bilim, kültür ve sanat gibi alanlardaki hemen her faaliyeti telif engeliyle karşılaşır. Zira entelektüel etkinlikler, başkalarının eserlerini/bağlantılı hak konularını kullanmayı gerektirir. İşte bu nedenle yasa koyucular; kamu düzeni, şahsi kullanım, eğitim öğretim ve haber maksatlı kullanım gibi gerekçelerle telif haklarına önemli istisna ve sınırlamalar getirmiştir.

Diğer yandan hem hak sahiplerinin hem de kullanıcıların işini kolaylaştırmak için meslek birlikleri (ve AB hukukunda olduğu gibi bağımsız hak yönetim kuruluşları) üzerinden toplu hak takibine imkan tanınmıştır. Fakat hakların münhasır niteliği gereği hak sahipleri, bu örgütlere üye olmaya veya üye kalmaya zorlanamayacağı gibi (yeniden iletim gibi istisnalar haricinde) haklarının takibini mutlaka bu örgütler aracılığıyla yapmaya da mecbur değildir. Telif haklarının münhasır niteliği bunu gerektirir. Bu gerekçeyle diyelim ki bir müzisyen, bir meslek birliğine üye olmak suretiyle haklarının toplu takibi konusunda o meslek birliğini yetkilendirebileceği gibi eserlerinin radyo-TV'lerde veya otel, restoran ve eğlence yerleri gibi umuma açık mahallerde kullanımı için bireysel takip de yapabilir. En azından teorik hukuki çerçeve böyledir. Gerek bireysel takibin zorluğu gerekse yüzbinlerce eser/bağlantılı hak konusu karşısında yayın kuruluşları ile anılan yerlerin sahiplerinin tek tek telif sahiplerinden izin almasını gerektiren bu durumun nasıl bir güçlük çıkardığı ortadadır. Bunun da ötesinde sahipsiz ve ticaret dışı kalmış eserlerde olduğu gibi kullanıcıyı adeta "imkansız başarıma" ile karşı karşıya bırakan senaryolar da yaşanmaktadır.

Bu zorlukları aşabilmek için yasal bir düzenlemeyle GTL sistemi üzerinden bir meslek birliği yetkilendirilmekte ve ilgili hak kategorisinde var olan tüm eserlerin/bağlantılı hak konularının o meslek birliğince topluca yönetileceği öngörülmektedir. Böylece ilgili meslek birliği, üyesi olanların yanında üyesi bulunmayanların da haklarını yönetme hususunda yasayla yetkilendirilmektedir. Yani ilgili meslek birliğinin yetkisi, üyesi olmayan kişilerin haklarına da genişletilmiş olmaktadır (genişletilmiş etki). Demek ki ilgili meslek birliği, hiç yolu kesişmeyen kişilerin de haklarını yasanın verdiği yetkiye dayanarak yönetmektedir. Çoğu zaman ilgili hak sahibi durumdan haberdar dahi olmamaktadır. Oysa bir meslek birliği, bir hakkı yönetebilmek için normalde hak sahibi tarafından imzalanan yetki belgeleriyle yetkilendirilmiş olmalıdır²⁸. GTL sisteminde üye olmayanlar yetkilendirme yapmamakta; ilgili meslek birliği bu yetkiyi doğrudan yasal düzenlemeden almaktadır. Eş deyişle yasal düzenleme, hak sahibinin iradesi yerine geçmektedir. Böylece sistemin içindekilerin (üyelerin) yanında sistemin dışındakilere (üye olmayanlara) ait haklar da toplu hak takibine dahil edilmektedir. İlgili meslek birliği, normal şartlarda kendisini yetkilendiren hak sahiplerini temsilen kullanıcılarla müzakere etmekte ve başta bedel olmak üzere diğer şartlarda anlaşmaya varmaktadır. İşte GTL ile ilgili meslek birliğinin kullanıcılarla yaptığı sözleşme, yetkilendirme yapmayanların/dışarıdakilerin haklarına da yasal düzenlemeyle teşmil edilmekte, yani ilgili sözleşme, o kategorideki tüm hakları kapsayacak şekilde genişletilmiş etki doğurmaktadır. Hak sahiplerinin, başka bir yolla haklarını kullan(a)madıkları için, meslek birliğinin haklarını kullanmasına zımnen rıza gösterdikleri yönünde yasal karine benimsenmektedir.

Özetle üyeler, ilgili meslek birliğini seçerek haklarının toplu takibi konusunda ona yetki verirken, GTL sistemiyle üye olmayan o kategorideki diğer hak sahipleri yetki vermemekte ve fakat yasal bir faraziye olarak sanki onlar da yetki vermiş gibi bir mekanizma kurulmaktadır. Elbette üye olmayan hak sahibi, sistemden çıkmak suretiyle bu karineyi/faraziyeyi çürütebilmektedir.

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere GTL, “dışarıdakiler”in (meslek birliğine üye olmayanların) hukuki rejimiyle ilgilidir²⁹.

GTL sisteminde şu ilkeler geçerlidir³⁰:

---

28 Bir hak sahibi, ilgili meslek birliğine yetki vermesi için normal şartlarda o meslek birliğine üye olmalıdır. Fakat bazı ülke uygulamalarına göre üye olmadan da yetkilendirme yapabilir. Bazen hak sahibi, toplu hak takibine konu olabilecek haklarının tamamının meslek birliğince takibine yetkili kılarken bazen de haklarının sadece bir kısmının takibine yetkilendirebilir. Bazı ülkelerde bir alanda birden fazla meslek birliği (örneğin bizde müzik eser sahipleri alanında MESAM ve MSG) bulunabilir. Tüm bu senaryolar kullanıcıların, telif temizliği yaparken ne tür zorluklarla karşılaştığını, kültürel ve sanatsal faaliyet yürütmenin ne denli güç olduğunu göstermektedir.

29 Rauer/Bibi 115.

30 Krş. Axhamn/Guibault 30 vd. ve 41 vd.; Ficsor 105 vd.

- i. ilgili hakkın etkin biçimde kullanılmasının, toplu hak yönetimi olmaksızın imkânsız ya da en azından fiilen uygulanamaz olduğu bir durum bulunmalı,
- ii. gönüllülük esasına dayalı olarak faaliyet gösteren ve ilgili hak kategorisinde temsil kabiliyeti bulunan (hatırı sayılır miktarda hak sahibini temsil eden) bir meslek birliği veya kuruluşun bulunması,
- iii. ilgili meslek birliğine üye olmayanların da haklarının yasayla o meslek birliğinin repertuarına dahil edilmesi,
- iv. meslek birliğinden çıkabilme imkanı (opt-out),
- v. meslek birliğine üye olanlar ile üye olmayanlara eşit muamele yapılması³¹,
- vi. meslek birliğine üye olmayanların, üye olanlar gibi telif bedeli talep edebilmesi,
- vii. meslek birliğinin hak sahiplerini ve çıkışlar bakımından da kullanıcıları aydınlatma yükümlülüğü³².

***

Kullanıcı açısından bakıldığında, muhatap olduğu meslek birliği repertuarına ilgili kategorideki tüm haklar yasayla dahil edilmektedir. Bu da kullanıcılara, hukuk güvenliği sağlayarak bilimsel, kültürel ve sanatsal etkinliklerinin herhangi bir ihlal riskiyle karşılaşmadan hakları kullanabilme imkanı sağlamaktadır. Böylece ilgili hak kategorisinde kullanıcılar, tek muhatap (one stop shop) üzerinden lisanslama yaparak kullanımını gerçekleştirebilmektedir. Sisteminin dışındaki hak sahipleri bakımından ise sanki ilgili meslek birliğinin üyesiymiş gibi meslek birliği ile kullanıcı arasında akdedilen sözleşmeye bunların hakları da dahil edilerek bedel talep edilmektedir³³.

Yasal düzenlemenin, hak sahibinin iradesi yerine geçme olgusu hakların münhasır niteliğiyle uyumsuzdur. Bu nedenle yasa koyucular,

---

31 Belirtelim ki GTL ile üye olmayanların, meslek birliğinin kararlarına katılabileceği sonucuna varılamaz. Eşit işlem ile kastedilen üye olmayanların da bilgi alma, şeffaflık ve bedel talep etme yetkileri kastedilmemektedir. Yani eşitlikten maksat, GTL'den kaynaklı hususlarda aynı muameledir. Bkz. **Rauer/Bibi** 117.

32 GTL'nin hayata geçirildiği ilgili ilgili kategorideki tüm haklar, ilgili meslek birliğinin repertuarına yasayla dahil edilmektedir. Böylece meslek birliği, üyesi olmayanların da haklarını takip etmekle yetkilendirilmektedir. Sisteme re'sen dahil olma durumundan, üye olmayan hak sahipleri genellikle haberdar dahi olmamaktadır. Bu nedenle GTL'nin hayata geçirildiği ülkelerde ilgili meslek birliğine aydınlatma yükümlülüğü getirilmektedir.

33 Üye olmayanların bedel talep etmesine uygulamada nadiren rastlanmaktadır. Bkz. **EU Commission** 16.

zorunlu ve kanuni lisanstan farklı olarak hak sahiplerine diledikleri zaman GTL sisteminden çıkabilme (opt-out) imkanı getirmişlerdir³⁴. Böylece gönüllülük esası üzerine inşa edilen GTL sisteminde hakların münhasır niteliği muhafaza edilmiştir. Pratikte sistemden çıkış çok nadir görülen bir durumdur³⁵. Zaten fiilen çıkışların fazla olması GTL sistemini zayıflatarak değersizleştirecektir.

GTL sistemi, hem hak sahipleri hem de kullanıcılar bakımından ekonomik ve pratik fayda sağlamaktadır. GTL'nin bir yandan uygulamadaki sıkışmışlığı gidermesi diğer yandan gönüllülük esası üzerine oturması ara bir çözümdür. GTL, hak sahiplerine ulaşmada yaşanan zorluklara çare olduğu gibi yüksek işlem maliyetlerini de bertaraf etmektedir.

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, GTL üzerinden hem toplu hak takibinin hacmi artarak hak sahiplerine fayda sağlanmakta hem de kullanıcılar daha güvenli bir hukuki ortamda faaliyetlerini yürütebilmektedir. Zira ilgili kategorideki hakları takip eden meslek birliği, herhangi bir hak sahibinden herhangi bir ihlal iddiası veya bedel talebi gelmeyeceğini garanti etmiş olmaktadır³⁶.

Bu açıklamalar ışığında GTL'nin fonksiyonları şöyle özetlenebilir:

- i) Toplu hak takibi sisteminin daha sağlıklı işlemesi,
- ii) Telif temizliğinde işlem maliyetlerini düşürmesi,
- iii) Hukuk güvenliğinin temin etmesi,
- iv) Telifli içeriklerin toplumda yaygınlaştırması.

GTL sistemi, radyo-TV ile umuma açık mahal işleten kullanıcıların telif temizliğinde önemli bir kolaylık sağlayabilecek potansiyel taşımaktadır. Tarihsel süreçte radyo-TV'lerin lobisi nedeniyle sistem daha ziyade bu sektörde uygulanmıştır. Şimdi ise dijital platformlar bakımından benzer bir ihtiyaç belirmiş ve öğretide DSM Yönergesinin 17. maddesindeki düzenleme ışığında öğretinin radarına takılmıştır³⁷. Kanaatimizce telifli içeriklerin yaygın kullanımı olan tüm alanlarda, özellikle de (eğer telif korumasından söz edilecekse) YZ teknolojileri bakımından GTL sistemi, bazı ince ayarlar yapılmak kaydıyla önemli bir işlev görebilecek yapıdadır.

---

³⁴ Bu imkanın bulunmadığı yeniden iletim bakımından zorunlu toplu hak takibi sistemi devreye girmektedir.

³⁵ **EU Commission** 14.

³⁶ **Ficsor** 104.

³⁷ **Rauer/Bibi** 113 vd.; **Husovec/Quintais** 325 vd.

II. GENİŞLETİLMİŞ TOPLU LİSANSLAMANIN HUKUKİ MEŞRUIYETİ

A. Mühnasır Nitelik ve Genişletilmiş Toplu Lisanslama

Uluslararası telif hukuku bağlamında telif korumasını, dolayısıyla istisna ve sınırlamaları üye ülkeler kendileri belirleyebilir (Bern 5/3)³⁸. Fakat öngörülecek istisna ve sınırlamalar, üç adım testinden geçirilir (Bern 9/2; TRIPS 13; , WCT 10/2; WPPT 16/2). Bu bağlamda zorunlu lisans, kanuni lisans ve zorunlu toplu hak takibi gibi müesseseler istisna ve sınırlama niteliğinde olup üç adım testine tabidir³⁹. Zira mühnasır nitelikte olan işleme, çoğaltma, yayma, temsil ve umuma iletim hakları bakımından tek söz hak sahibindir. Oysa anılan müesseselerde söz başkalarına geçmektedir.

Zorunlu ve kanuni lisans gibi müesseselerde hak sahibi yasayla lisans vermeye zorlanarak kullanıcılar veya bir kamu kurumu gibi müesseseler lehine lisans verilmektedir. GTL'de ise zorlama olmadığı gibi bir meslek birliği üzerinden yetkilendirilmeyen hak sahipleri temsil edilmekte ve fakat ilgili hak sahibi sistemden çıkabilmektedir (out-put). Zorunlu lisans ve kanuni lisansla gönüllülük olmadığından sistemden çıkma imkanı da yoktur. Başka bir deyişle zorunlu lisans ve kanuni lisans gibi müesseselerde hak sahibinin mühnasır yetkileri azaltılırken GTL'de durum böyle değildir. Yine kanuni lisansla herhangi bir müzakere imkanı yoktur, oysa GTL'de ilgili meslek birliği, hem içeridekilerin hem de dışarıdakilerin hakları yönünden kullanıcılarla müzakere yürütmektedir⁴⁰.

Bazen bir ulusal hukuk, bir meslek birliğini, ilgili kategorideki haklardan o meslek birliğine üye olanların (içeridekilerin) yanında üye olmayanların (dışarıdakilerin) haklarını da topluca yönetme hususunda yetkilendirme/yükümlülük getirebilmektedir. Buna kanundan doğan yetki (legal mandate/statutory mandate) denmektedir⁴¹. Sözelimi AB'deki üye ülkeler yeniden iletim için bazen zorunlu (compulsory) bazen de kanundan doğan yetki/kanuni lisans (mandatory) şeklinde düzenlemektedir⁴². Esasen Uydu ve Kablo Yönergesi 9/2'deki düzenleme bu niteliktedir⁴³. Öğretide zaman zaman zorunlu ve kanuni lisans kavramları birbiri yerine kullanılabilir⁴⁴.

38 Ülkelerin eli serbest gibi dursa bile yabancıların eserleri bakımından Bern'de öngörülen hukuki rejim minimum standarttır. Dolayısıyla bir ülke, vatandaşları için Bern'in altında koruma tanısa bile yabancılar, Bern'in standartlarının uygulanmasını talep edebilir. Ülkeler ise vatandaşlarının bu standartların altına düşmemeleri için Bern ile uyumlu, bazen de ondan daha yüksek standartlar belirlemeyi tercih etmektedir. Daha yüksek standart belirlediğinde ilgili ülke, yabancılarla bunları tanımakla yükümlüdür (Bern 5/1 - milli muamele ilkesi).

39 **Ficsor** 44, 87; **Ginsburg** 4.

40 **Guibault** 233.

41 **EU Commission** 6.

42 **Ficsor** 88.

43 Bu konuda AB Komisyonun soru ve cevap metnine bkz. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/memo_19_1889 (erişim; 25.1.2026).

44 Bu konuda bkz. **Erçal** 83.

Zorunlu toplu hak takibinde, bireysel takip yasaklanarak hakların bir meslek birliği aracılığıyla takibi mecbur kılınır. Sistemden çıkma imkanı olmadığı gibi ilgili meslek birliğinin temsil kabiliyeti (hatırı sayılır miktarda hakları temsil ettiği) şartı da aranmaz⁴⁵. Zorunlu veya kanuni lisansta, hak sahibinin iradesi aleyhine hak kullanıldığı için hak sahibi, hakkı üzerindeki kontrolü kaybetmektedir. GTL’de ise geçici olarak kontrolü kaybeden hak sahibi, opt-out ile münhasır yetkilerini kullanarak kullanımı veto edebilmekte ve kontrolü ileriye dönük olarak (ex nunc) yeniden kazanma imkanı bulmaktadır. Geçmişteki kullanımlar ise legal statüde kalarak kullanıcılara hukuk güvenliği sağlanmakta ve hak sahiplerine de kullanımların karşılığı ödenmektedir⁴⁶. Dolayısıyla bu yönüyle GTL, uluslararası telif hukuku rejimiyle uyumludur. Aşağıda açıklanacağı üzere GTL’nin üç adım testine tabi olup olmadığı literatürde tartışmalıdır.

İlave edelim ki radyo-TV lobisinin etkisiyle Bern’de değişikliğe gidilmiş ve radyo-TV yayınlarında eserlerin kullanımı nedeniyle zorunlu lisanslama getirilmiştir (m. 11 mük./2). Yine Bern 13/1’de zorunlu lisansa yollama vardır⁴⁷. Yeniden satıştan pay alma (Bern 14 ikinci mük.) gibi münhasır nitelikte olmayan “eksik haklar” yönünden ülkeler serbest bırakılarak kanuni lisans ve zorunlu toplu hak takibi gibi müesseselerin önü açılmıştır. Teme yaklaşım şudur: Bern hakları tanır, lisanslamanın nasıl yapılacağını taraf devletlere bırakır. Elbette üç adım testi ve formalite yasağı gibi sınırlar geçerlidir.

B. Formalite Yasağı ve Genişletilmiş Toplu Lisanslama

Uluslararası telif hukuku – GTL özelinde tartışma yaratan konulardan birisi de Bern 5/2’deki formalite yasağıdır. Şöyle ki anılan hükme göre taraf devletlerin telif hakkından yararlanmayı ve bu hakkın kullanılmasını herhangi bir şekil şartına bağlaması yasaklanmıştır. Telif hakkının korunması için eserin tescili ve bir yere tevdi edilmesinin istenmesi gibi formaliteler bu yasağa takılır. Bu yönüyle telif hakları ile sınai haklar birbirinden ayrılır. Öğretide GTL konusunda formalite yasağı bakımından en azından bir duraksama olduğu söylenebilir⁴⁸. Fakat hakim öğreti, yukarıda (Üçüncü Bölüm, I) belirtilen usule uygun hayat geçirilen GTL’nin formalite yasağına takılmadığı yönündedir⁴⁹. ABAD’ın Soulier kararının dolaylı anlamından da GTL yönünden yasağın uygulanmayacağı sonucu çıkmaktadır⁵⁰. Ancak mahkeme zımni rızayı sıkı şartlara bağlamıştır⁵¹.

45 Husovec/Quintais 345.

46 Rauer/Bibi 118.

47 Bu düzenlemelerin öğretilerdeki farklı yorumları için bkz. **Ficsor** 90 vd.’ki görüşler.

48 Riis/Schovsbo 13. Ayrıca bkz. **Ficsor** 106. Tartışmalar için bkz. **Erçal** 32 vd.

49 **Ficsor** 107, dpn. 303’te anılan yazarlar. Ayrıca bkz. **Ginsburg** 3-4; **Guibault**, 250.

50 ABAD, C-301/15, 16 November 2016 – Soulier and Doke, para 35.

51 ABAD, C-301/15, 16 November 2016 – Soulier and Doke, para 37.

Ginsburg'a göre sistemden çıkmanın hukuken kabul edilebilirliği, hak sahibinin yetki verdiği varsayımından fiilen haberdar edilmesinin sağlanmasına, opt-out hakkını kullanmasının sonuçlarını anlamasına ve bu hakkı makul olmayan külfetlere katlanmaksızın etkin biçimde kullanabilmesine bağlı olabilir. Aksi halde GTL, bir sınırlama gibi muamele görmeli, dolayısıyla da üç adım testine tabi olmalıdır⁵².

Zorunlu toplu hak takibi, hak sahibinin münhasır hakkına sınırlama niteliğinde olduğu için üç adım testine tabidir. ABD hukukunda 2018 yılında uygulamaya konulan Music Modernization Act'taki hukuki çerçeve bu yöndedir. ABD'de benimsenen bu düzenleme en azından bugüne kadar uluslararası telif hukuku ekseninde bir soruna yol açmamıştır. Şöyle ki WCT'ye göre umuma erişimi sağlama (making available) hakkı münhasır niteliktedir (m. 8)⁵³. ABD telif yasasında §115 ve Music Modernization Act'taki zorunlu mekanik lisans, Bern 13 ve üç adım testi üzerinden uluslararası metinlerle uyumlu kabul edilmekte; ABD yaklaşımına göre bu rejim, münhasır hakkın özüne değil, yalnızca kullanım biçimine ölçülü bir sınırlama getirdiği benimsenmektedir.

AB hukukunda daha katı bir yaklaşım benimsenmiştir. Özellikle ABAD, Soulier kararında Fransa'da hayata geçirilen GTL'nin haklara sınırlama getirdiği sonucuna ulaşmıştır⁵⁴. Konu öğretinin radarına takılmış, özellikle İskandinav ülkelerinde yaygın olarak uygulanan GTL'nin sınırlama mı, yoksa hakkın kullanımına yönelik bir müessese mi olduğu tartışmalarına yol açmıştır. Bilgi Toplumu Yönergesinin 18 no.lu gerekçesindeki açıklamalar ile anılan Yönergenin 5. maddesinde sayılan istisnalar arasında bulunmamasına da dayanarak öğreti, GTL'nin istisna değil, hakkın kullanımına yönelik düzenlemeler olduğunu, dolayısıyla üç adım testine de tabi olmayacağını genel olarak benimsemiş görünmektedir. DSM Yönergesi 12'deki düzenleme ise ABAD'ın bu içtihadının çıkardığı sorunları çözmek için benimsenmiştir⁵⁵.

AB'de üye ülkelerde zorunlu hak takibine imkan tanıyan düzenlemeler de vardır. AB'de kiralama ve kamuya ödünç vermeden kaynaklı vazgeçilemez ve devredilemez nitelikteki uygun bedel haklarının meslek birliği eliyle takibi zorunludur (2006/115/EC sayılı Yönerge m. 5). Yine yeniden iletim bakımından zorunlu toplu hak takibi benimsenmiştir 93/83/EEC Sayılı AB Yönergesi 9/2). Almanya ise pay ve takip hakkı (Alman Telif Yasası §26/5) ile yeniden iletim (§20/b) bakımından zorunlu hak takibini kabul etmiştir.

Vurgulayalım ki AB telif hukukunda sözü edilen müesseseler istisnaî

52 Ginsburg 4.

53 WCT'nin kabul sürecinde umuma erişimi sağlama hakkına ilişkin tartışmalar için bkz. **Ficsor** 185 vd.

54 ABAD, C-301/15, 6 November 2016 - Soulier and Doke, para. 31; ABAD, C-484/18, 14 November 2019 - Spadidam, para. 37.

55 **Axhamn** 539. Ayrıca bkz. **Ficsor** 112-113; **Riis/Rognstad** p. 103, No. 12

bir model olarak kurgulanmış olsa da, bu yaklaşım üye devletlerin tarihsel uygulamalarını ortadan kaldırmamıştır. Aksine, AB öncesi dönemde birçok ülkede geniş biçimde uygulanan kolektif lisanslama mekanizmaları, günümüzde de sektörel ve işlevsel alanlarda varlığını sürdürmektedir. Bu durum, bu müesseselerin hukuki değil, esasen politik sınırlarla çevrelendiğini göstermektedir.

C. Üç Adım Testi ve Genişletilmiş Toplu Lisanslama

GTL'nin istisna ve sınırlamaya girip girmediği, dolayısıyla da üç adım testine tabi olup olmadığı öğretide tartışmalıdır⁵⁶. Ağırlıklı görüş, usulüne uygun hayata geçirilen GTL'nin istisna/sınırlamaya girmediği, dolayısıyla üç adım testine tabi olmadığı yönündedir⁵⁷. Gönüllülük esası korunduğu ve yine uygun bedel öngörüldüğü için GTL'nin kendisinden ziyade üç adım testinin, GTL sözleşmelerine uygulanacağı da savunulmuştur⁵⁸. Buna karşılık kanuni ve zorunlu toplu lisanslama gibi hukuki müesseseler üç adım testine tabidir⁵⁹.

AYM, 2010 yılında FSEK 41 ile ilgili verdiği bir iptal kararıyla hakların "ancak" meslek birlikleri üzerinden takip edileceği yönündeki yasal düzenlemeyi Anayasanın 13 ve 36. maddelerine aykırı bularak iptal etmiştir⁶⁰. AYM'ye göre fikri mülkiyet hakları, Anayasa 35'te öngörülen ve temel hak ve hürriyetlerden olan mülkiyet hakkına dahildir. AYM'ye göre telif hakları üzerinde münhasır yetkiye sahip olan hak sahibinin, bu yetkinin özüne dokunacak biçimde yalnızca meslek birlikleri aracılığıyla takip yapabilmesine imkân tanıyan⁶¹ FSEK m. 41 düzenlemesi Anayasa'ya aykırıdır. Gönüllülük esasını ortadan kaldırmayan GTL, AYM'nin bu kararıyla geçinebilecek niteliktedir.

Özetle GTL, gerek uluslararası telif hukuku gerekse Türk Anayasası bakımından meşru bir araçtır ve ağırlıklı görüşe göre usulüne uygun hayata geçirildiğinde üç adım testine tabi değildir. Fakat sistemden çıkmanın zorlaştırılması, aydınlatmanın yeterince yapılmaması, bedel ödenmemesi, meslek birliğinin tekel gibi davranması gibi haller GTL'nin meşruiyetine zarar verecektir.

56 **Rauer/Bibi** 115; **Riis/Schovsboii** 14 vd.; **Erçal** 51 vd. **Ficsor**, GTL'nin münhasır haklarla çelişmediği görüşündedir. Bkz. s. 104.

57 **Ficsor** 108 ve dph 309 ve 310'da anılan yazarlar; **Geiger/Schönherr/Justin Jütte** 35-36. Aksi yöndeki görüş için örnek olarak bkz. **Rydning** 24. Krş. **Erçal** 71-72.

58 **Axhamn/Guibault** 49-50, 71; **Guibault** 250-251.

59 **Husovec/Quintais** 345. Türk literatüründe de bu görüş savunulmaktadır. Bkz. **Ateş**, AYM Kararı 127.

60 AYM, 4.3.2010, E. 2007/33, K. 2010/48 - RG, 21.6.2010, 27619.

61 Ancak öğretide AYM'nin, iptal edilen FSEK hükmünü hatalı yorumladığı, esasen anılan hükümlerle yasa koyucunun, haklarını takip etmesi için bir meslek birliğine veren hak sahibinin, artık bu haklarını sadece/ancak meslek birliğiyle takip edeceğini düzenlediği savunulmuştur. Bkz. **Ateş**, AYM Kararı 137 vd.

III. YABANCI ÜLKE UYGULAMALARI

A. Ulusal Hukuklar

GTL hem umuma iletim gibi münhasır haklar hem de tazmin amaçlı uygun bedel gibi eksik nitelikteki haklar yönünden uygulanabilmektedir⁶².

GTL sistemi, ilk kez 1960'lı yıllarda İskandinav ülkelerinde uygulanmaya başlanmıştır. Sistem kurgulanırken işçi sendikalarını model alınarak sendika üyesi olmayanlara da toplu sözleşmenin hükümlerinin uygulanacağından hareket edilmiştir⁶³. Yayın kuruluşları, önce müziğin radyo-TV'lerdeki iletiminde zorunlu toplu hak takibine tabi olmasını önermişler⁶⁴, fakat bu öneri İskandinav ülkelerindeki yasa koyucular tarafından uygun bulunmamıştır. Zira bu durum telif haklarının inhisari niteliğiyle çelişmektedir. Bu nedenle gönüllülük esasına dayanan GTL tercih edilmiştir. Sorun umuma açık mahaller bakımından da yaşanmasına rağmen anılan ülkelerdeki uygulama yayınlarla (broadcasting) ilgili olarak hayata geçirilmiştir⁶⁵. Geline aşamada hemen tüm İskandinav ülkeleri hem radyo-TV ile yayın hem de yeniden iletim/yeniden yayın konusunda GTL sistemini geniş anlamıyla uygulamaktadır⁶⁶.

1980'li yıllarda ise GTL, eğitim amacıyla çekilen fotokopiler (reprografi) için benimsenmiştir⁶⁷. Yine bu ülkelerde kültürel miras kuruluşlarının kullanımlarında da GTL sistemi uygulanmaktadır⁶⁸.

İskandinav ülkelerindeki uygulama bir tarafa bırakılırsa, ülkeler bu sistemi hayata geçirirken çekingen davranarak sahipsiz ve ticaret dışı kalmış eserler ile kültürel miras kuruluşlarının eserleri kullanması gibi oldukça sınırlı alanlarda benimsemiştir. Bu yönüyle GTL'nin istisnai bir uygulama olduğu söylenebilir. Fakat Hırvatistan ve Macaristan GTL'yi genelleştirerek yasal düzenleme yapmıştır⁶⁹. Buna karşılık Almanya, Fransa ve Polonya gibi AB ülkeleri yeniden iletim ve ticaret dışı kalmış eserler gibi sadece özel durumlarla sınırlı olarak GTL'yi uygulamaktadır⁷⁰.

Yukarıda sözünü ettiğimiz sıkışıklığı giderebilmek için GTL sistemi giderek yaygınlaşmıştır⁷¹. Ülke uygulamalarına bakıldığında önceleri (radyo-TV yayınları bir tarafa bırakılırsa), sahipsiz ve ticaret dışı kalmış eserler gibi

62 **EU Commission** 7.

63 Erçal 27.

64 Yayın kuruluşlarının lobisi o kadar etkili olmuştur ki Bern II mük.'te değişikliğe gidilerek hükümetlere yayın ve yayınlanan eserlerin ikincil kullanımlarına kullanıma koşullarını "belirleme" yetkisi tanınmış olup, bu yetki zorunlu lisanslama ve zorunlu toplu hak yönetimi gibi mekanizmalar aracılığıyla kullanılabilir. Bkz. **Ficsor** 20. Ayrıca Bern 13/1'de de zorunlu lisans düzenlenmiştir. Bkz. **Ficsor** 40. Roma Anlaşmasının 12. maddesinde de benzer nitelikte düzenleme vardır.

65 **Axhamn** 535.

66 **Axhamn/Guibault** 29.

67 **Axhamn/Guibault** 27, 29; **Axhamn** 536-537.

68 **Axhamn/Guibault** 29.

69 **EU Commission** 6.

70 **EU Commission** 7.

71 **Riis/Rognstad** p. 102, No. 7; **Erçal** 13.

oldukça dar alanlarda uygulamaya konulan GTL, daha sonradan kültürel miras kuruluşlarının kullanımları, eğitim amaçlı çoğaltmalar gibi alanlara doğru teşmil edilmeye başlanmıştır. Geline aşamada AB Komisyonuna göre 2021 yılı itibarıyla içinde Almanya ve Fransa'nın da olduğu 14 AB ülkesinde GTL sistemi hayata geçirilmiştir⁷². GTL'yi en fazla Danimarka, Finlandiya, İsveç, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Romanya ve Slovakya uygulamaktadır⁷³. Sözelimi İskandinav ülkelerinden İsveç'te şu konularda GTL uygulanmaktadır⁷⁴: i) kamu kurumları, işletmeler ve kuruluşlar bünyesindeki kullanımlar, ii) eğitim faaliyetleri kapsamındaki kullanımlar, iii) arşivler ve kütüphanelerce yapılan kullanımlar, iv) yayın kuruluşları tarafından yapılan kullanımlar, v) basın yayınlarındaki kullanımlar.

GTL sisteminin uygulanışı ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir⁷⁵: Meslek birliğinin faaliyet gösterebilmesi için devlet onayının gerekip gerekmediği; GTL'nin sadece daha önce yayımlanmış, umuma iletilmiş veya icra edilmiş içeriklere mi uygulanacağı; GTL sözleşmelerinin akdedilmesini teşvik etmek amacıyla arabuluculuk ya da tahkime ilişkin hükümlerin bulunup bulunmadığı; dışarıdaki hak sahiplerinin sistemden çekilme imkânının olup olmadığı; kullanıcının, hak sahibinin kullanıma karşı çıkacağını düşündüren özel bir neden bulunması hâlinde kullanımdan kaçınmak zorunda olup olmadığı gibi hususlarda ülke uygulamaları farklılaşabilmektedir.

B. Avrupa Birliği Hukuku

Supranasyonal nitelikteki AB hukukunda önce kablo ile yeniden iletim için zorunlu toplu hak takibi benimsenmiştir (93/83/EEC sayılı Uydu ve Kablo Yönergesi 3/2, 9/2). 2019/789 sayılı Yönergeyle kablo ile yapılmayan diğer yeniden iletimler de bu kapsama alınmıştır (m. 4).

2019/790 sayılı DSM Yönergesinden önce, AB müktesebatında başkaca yönergelerin gerekçelerinde sınırlı bir şekilde GTL'ye göndermeler vardır⁷⁶. AB hukukunda GTL'nin alanını esasen DSM Yönergesi genişletmiştir. Anılan Yönergeyle (hükümdeki şartları karşılamak kaydıyla) bir alan sınırlaması olmaksızın üye ülkelerin seçimli bir yetki olarak GTL'yi uygulayabileceği düzenlenmiştir (m. 12). Ticaret dışı kalmış eserler ile kültürel miras kuruluşlarınca yapılacak kullanımlar bakımından ise üye ülkeler GTL'yi uygulamakla yükümlüdür; bu senaryolarda GTL üye ülkeler için seçimli olmaktan çıkarılmıştır (m. 8).

72 Bu ülkeler şunlardır: Çekya, Danimarka, Almanya, Estonya, Fransa, Hırvatistan, Macaristan, Polonya, Romanya, Slovakya, Finlandiya, İsveç. Bkz. **EU Commission** 4.

73 **EU Commission** 5.

74 **Axhamn** 537.

75 **Axhamn/Guibault** 42. Bu konuda karşılaştırmalı bir tablo için bkz. Aynı eser 43.

76 Bu göndermeler için bkz. i) 2001/29/EC sayılı Bilgi Toplumu Yönergesi, No. 18; 2012/28/EU sayılı Sahipsiz Eserler Yönergesi, No. 24; 2014/26/EU sayılı Meslek Birlikleri Yönergesi, No. 12; 2019/789/EU sayılı Çevrimiçi Uydu ve Kablo Yönergesi m. 4.

Dikkat edilirse önceki düzenleme ve göndermeler spesifik konu veya hak kategorileriyle sınırlıyken, DSM Yönergesi 12, GTL'yi "genel"leştirmiştir. Başka bir deyişle DSM 12 hükmü, spesifik bir hak kategorisiyle sınırlı olmayıp iyi tanımlanmak kaydıyla "genel nitelikte" bir düzenlemedir⁷⁷. Bununla birlikte bir üye ülke GTL'yi hayata geçirirken, bireysel olarak izin alınmasının genellikle aşırı külfetli ve pratikte uygulanamaz olduğu alanlarda uygulamalı; ilgili alanı açıkça iyi bir şekilde tanımlamalı; ayrıca söz konusu lisanslama mekanizmasının hak sahiplerinin meşru menfaatlerini koruyacak şekilde düzenlenmesini temin etmelidir (DSM Yönergesi 12/2)⁷⁸.

AB düzeyinde konu içtihadı da meşgul etmiştir. Sahipsiz eserlere ilişkin Fransız düzenlemesini ele alan ABAD, hak sahiplerine yeterli çıkış (opt-out) imkanı sunmadığı ve aydınlatma ilkesini ihlal ettiği gerekçesiyle AB müktesebatına aykırı olduğunu içtihat etmiştir⁷⁹. Bu içtihat tereddütlere yol açtığı için DSM 8-11 ve 12 hükümleri, bu duraksamaları önleyecek şekilde kaleme alınmıştır⁸⁰.

GTL ile yetkilendirilen meslek birliğinin eşit davranma, sistemden çıkma imkanı sunma, mekanizmanın işleyişi hakkında üye olmayanları ve kullanıcıları aydınlatma gibi yükümlülüklerini yerine getirip getirilmediği ilgili otorite tarafından denetlenmelidir (DSM Yönergesi 12/3). Meslek birliği yetkilendirilirken, o meslek birliğinin ilgili hak kategorisinde önemli miktarda eseri/bağlantılı hak konusunu temsil ettiği aranmalıdır. Yetkilendirme yapılırken AB ülkelerindeki uygulamaya göre hem kantite hem de kalite testi yapılmaktadır⁸¹.

IV. ÜLKEMİZDE DAHA ÖNCE YAPILAN HAZIRLIKLAR

Ülkemizde halen mer'î olan 5846 sayılı FSEK'in arka planı yukarıda (Birinci Bölüm, I) anlatıldı. 1951 yılındaki kabulünden bugüne kadar toplamda on iki kez değişiklik geçirmesine rağmen FSEK, dijitalleşme ve YZ teknolojilerinin getirdiği yeni telif sorunlarına çare olabilecek yeterli düzenleme içermemektedir. Hatta bu sorunlar o kadar birikmiştir ki acil yasa değişikliğine ihtiyaç vardır.

Bu açıklamalardan, sözünü ettiğimiz sorunlara ilişkin hiçbir hazırlık yapılmadığı anlamı çıkarılmamalıdır⁸². 2013 ve 2018 hazırlıkları büyük ölçüde toplu hak takibi sisteminin iyileştirilmesine yöneliktir. İlk hazırlık, taslak

77 Ficsor 82; Rauer/Bibi 117; Riis/Rognstad p.102, No. 7 ve p. 106, No. 23-24; Geiger/Schönherr/ Justin Jütte 35.

78 Dikkat edilirse DSMK 12/2 hükmü, GTL uygulanırken üç adım testine benzer bir kısıtlama getirmiştir. Bu yönde Riis/Rognstad p. 103, No. 10.

79 ABAD, C-301/15, 16 November 2016 – Soulier and Doke.

80 EU Commission 4.

81 EU Commission 12. Ayrıca bkz. Rauer/Bibi 116-117.

82 Hatta FSEK 43/2'de zorunlu toplu hak takibinin düzenlendiğini savunan görüşler vardır. Bkz. Arkan Serim, 311 vd., özellikle 314-315. Hukukumuzda hakların zorunlu takibe tabi olmadığı yönünde Ateş, AYM Kararı 125 vd., özellikle 130-132.

aşamasında kalmışken ikincisi, Meclis'e kadar yolculuğunu sürdürerek tasarı halini almış, fakat yasalaşamamış ve kadük kalmıştır. Anılan metinlerin konumuzla ilgili hükümlere aşağıdaki gibidir:

2013 TASLAĞI	2018 TASARISI (KADÜK)
<p>"12. Ortak lisanslama birliği ve toplu hak yönetimi zorunluluğu</p> <p>MADDE 42/1- Birden fazla telif birliğinin faaliyet gösterdiği sektörlerde; bu telif birlikleri, aşağıda belirtilen hakların takibi ve idaresi amacıyla, özel hukuk tüzel kişiliğini haiz bir ortak lisanslama birliği oluştururlar. Hak sahipleri, bu hakların takip yetkisini bir telif birliğine vermemiş olsalar dahi ilgili sektör ortak lisanslama birliği, aynı sektörde tek telif birliği bulunması halinde ilgili telif birliği bu hakları takip etmekle yetkili kılınmış sayılır.</p> <p>a) Hak sahiplerinin kiralamadan doğan uygun bedel alma hakları,</p> <p>b) Müzik eseri sahipleri, icracı sanatçıları ve fonogram yapımcılarının herhangi bir biçimde ticari dolaşıma sunulmuş veya yayınlanmış eser, icra ve fonogramlarının umuma açık mahallerde temsiline veya iletimine izin verme hakları,</p> <p>c) Müzik eseri sahipleri, icracı sanatçıları ve fonogram yapımcılarının, herhangi bir biçimde ticari dolaşıma sunulmuş veya yayınlanmış eser, icra ve fonogramlarının, müzik klipi formatı da dahil olacak şekilde radyo ve televizyon kuruluşlarıncaya umuma iletimine izin verme hakları,</p> <p>ç) Eser sahipleri, icracı sanatçılar, fonogram yapımcıları ve film yapımcılarının yeniden iletim hakları ile eser sahipleri ve icracı sanatçıların yeniden iletimden doğan uygun bedel alma hakları,</p> <p>d) Hak sahiplerinin ödünç verme serbestisinden doğan bedel alma hakları,</p> <p>e) Hak sahiplerinin şahsi kullanım amacıyla çoğaltma serbestisinden doğan bedel alma hakları,</p> <p>f) Hak sahiplerinin fotokopi ve benzer yöntemlerle çoğaltım serbestisinden doğan bedel alma hakları,</p> <p>g) Güzel sanat eseri sahiplerinin veya mirasçılarının yeniden satıştan pay alma hakları,</p> <p>ğ) 1986 yılı öncesinde tespit edilmiş fonogramların çoğaltılması ve yayılması bakımından bu fonogramlarda yer alan eserlerin sahiplerinin çoğaltma ve yayma hakları.</p> <p>İlgili sektör telif birlikleri, ortak lisanslama birliğinin oluşum ve işleyişine ilişkin esasları içeren kuruluş tüzüğü ile birlikte faaliyet izni almak üzere Bakanlığa başvurur. Bakanlık kuruluş tüzüğünü, bu Kanun ve ilgili mevzuata uygunluğu açısından inceledikten sonra ortak lisanslama birliğine faaliyet izni verir. İlgili telif</p>	<p>Toplu hak yönetimi:</p> <p>MADDE 42/E- Aşağıda belirtilen hakların toplu olarak yönetilmesi esastır:</p> <p>a) Eser sahibi ve eseri yayımlayanların 34/A ve 38/B maddelerinde belirtilen tazmin amaçlı uygun bedel hakları.</p> <p>b) Müzik eseri sahibinin yayın ve umuma açık mahallerde iletim hakları ile müzik icracı sanatçıları ve fonogram yapımcılarının 80/C maddesinden kaynaklanan uygun bedel hakları.</p> <p>c) Eser sahiplerinin, icracı sanatçıların, fonogram ve film yapımcılarının yeniden iletim hakları.</p> <p>d) Sinema eseri sahiplerinin 25 inci maddeden ve sinema icracı sanatçılarının 80/A maddesinden kaynaklanan uygun bedel hakları.</p> <p>e) Güzel sanat eseri sahiplerinin yeniden satıştan pay alma hakları.</p> <p>Birinci fıkrada sayılan haklar, tek meslek birliğinin faaliyet gösterdiği sektörlerde bu meslek birliği, birden fazla meslek birliğinin faaliyet gösterdiği sektörlerde ise Bakanlıkça yetkilendirilen ortak lisanslama birliği tarafından yönetilir. İlgili meslek birliklerinin yetkili ortak lisanslama birliğine katılım talepleri reddedilemez. Birden fazla meslek birliğinin faaliyet gösterdiği sektörlerde</p>

2013 TASLAĞI

birlikleri tarafından Ortak Lisanslama Birliğinin kuruluş tüzüğü'nün hazırlanamaması veya hazırlanan tüzüğü'nün mevzuata uygun olmaması halinde ortak lisanslama birliği Bakanlıkça kurulur.

Ortak lisanslama birlikleri, bu maddede sayılan hakları ve bu haklara yönelik ihlalleri takip etmek ve bu ihlalleri idari, hukuki ve cezai usullerle önlemeye, durdurmaya ve düzeltmeye yönelik tedbirleri almak ve uygulamakla; kuruluş tüzüğü'nde yer alan görevleri yerine getirmekle yükümlüdür.

Ortak lisanslama birlikleri, görev ve yükümlülükleri, idari ve mali denetimleri bakımından, niteliklerine uygun düştüğü ölçüde, bu Kanunda telif birlikleri için öngörülen usul ve esaslara tabidir. Ortak lisanslama birliğinin kuruluş tüzüğü'nde Öaksi belirtilmedikçe, telif birlikleri ortak lisanslama birliğinde, müzik ve görsel işitsel sektörleri bakımından; eser sahipleri ve bağlantılı hak sahipleri eşit olacak şekilde, bağlantılı hak sahipleri bakımından yapımcılar ve icracı sanatçılar eşit olacak şekilde, ilim ve edebiyat sektörü bakımından; eser sahipleri ve ilim ve edebiyat eseri yayımcıları eşit olacak şekilde, aynı alanda faaliyet gösterenler bakımından; repertuarın büyüklüğü, kullanım sıklığı gibi ölçütler çerçevesinde, adil ve orantılı olarak, atadıkları temsilciler aracılığıyla temsil edilir.

İlgili sektör Telif birlikleri tarafından, birinci fıkranın (d), (e), (g) ve (ğ) bendi hariç olmak üzere bu maddede sayılan haklara ilişkin olarak, bu Kanunun 42/Ğ maddesi uyarınca belirlenen tarifeler ve ortak tarifeler altıncı ayın sonuna kadar ortak lisanslama birliği ile Bakanlığa bildirilir. Bu tarifeler ortak lisanslama birliği tarafından tek bir tarife haline getirilmek suretiyle yedinci ayın sonuna kadar Bakanlığa bildirilir ve kamuoyuna duyurulur. Bu madde uyarınca kullanıcılar ile ortak lisanslama birlikleri arasında yapılacak sözleşmelerde, ortak lisanslama birlikleri tarafından belirlenen tek tarife esas alınır. Birinci fıkranın (ğ) bendi bakımından musiki eseri sahipliği alanında faaliyet gösteren telif birlikleri tarafından belirlenen ortak tarife esas alınarak sözleşme yapılır. Tarifelere ilişkin uyuşmazlıklarda bu Kanunun 42/H maddesi uygulanır Ancak bu madde kapsamında belirlenen tarifelere bakımından; telif birlikleri de şikayete bulunabilir ve ilişkin şikayetler hakkında Telif Hakem Kurulu, ilgili sektörde yer alan her alana ilişkin bedelleri belirtmek suretiyle teklif sunar.

Ortak lisanslama birliklerinin topladıkları ücret ve tazminatların aynı alanda faaliyet gösteren telif birlikleri arasındaki dağılımında kullanım oranları esas alınır.

2018 TASARISI (KADÜK)

ortak lisanslama birliğinin oluşturulamaması halinde Bakanlık, bu alandaki yetkiyi ilgili meslek birliklerinden birine verir. Bu haklar bakımından toplu hak yönetim yetkisi sadece yetkili meslek birliği veya yetkili ortak lisanslama birliği tarafından kullanılır.

Birinci fıkranın (a), (b) ve (c) bentlerinde sayılan haklar, hak sahiplerince bir meslek birliği yetkilendirilmemiş olsa dahi bu madde kapsamında yönetilir. Bu hakların yönetiminde bir meslek birliğini yetkilendirmemiş hak sahipleri her yılın haziran ayının sonuna kadar yetkili ortak lisanslama birliğine yazılı şekilde bildirmek suretiyle genişletilmiş toplu hak yönetiminden çıkabilir. Bildirimde bulunan hak sahipleri, takip eden takvim yılı başından itibaren kendisine yönelik hak ihlallerine karşı bireysel olarak hukuki ve cezai yollara başvurabilir. Bu süre içerisinde yetkili ortak lisanslama birliğince haberdar olunmasına rağmen ihlaller karşısında gerekli tedbirlerin alınmaması halinde, hak sahibi tarafından birliğe yapılan ihlal bildirimini şikâyet süresini ve hak düşürücü süreleri durdurur.

Hakların yönetimi hususunda meslek birliğini yetkilendiren ve yetkilendirmeyen hak sahipleri arasında gelirlerin dağıtımı ve kesintiler yönünden ayırım yapılamaz. Meslek

Dikkat edilirse yapılan hazırlıklarda toplu hak takibine ilişkin cesur adımlar atılmıştır. Hatta 2013 metni, kantarın topuzunu kaçıarak hakların münhasır niteliğine dokunarak bu haklar yönünden zorunlu toplu hak takibi sistemini getirmiştir. Şöyle ki anılan metnin son fıkrasına göre sistemden çıkma (opt-out) imkanı vardır, fakat hak sahipleri bu senaryoda dahi hakları bireysel olarak takip edemez ve anılan hükümdeki hakları, Ortak Lisanslama Birliği (OLB) haricindeki herhangi bir meslek birliği aracılığıyla da takibini yapamaz. Üstelik 2010 yılındaki AYM'nin, hakların toplu takibini zorunlu tuttuğuna inandığı yasadaki hükmü (FSEK 41'deki "ancak" kelimesini) iptal etmesinin üzerinden çok kısa bir süre sonra kaleme alınan metin bu yöndedir. Esasen bu düzenleme telif haklarının, özüne/çekirdeğine zarar vermekte olup hakların münhasır niteliğiyle çelişmektedir⁸³. Bu adım gösteriyor ki ülkemizdeki toplu hak yönetiminde ciddi bir sıkışmışlık söz konusudur.

2018 metni ise daha ılımlı nitelikte olup münhasır hakların özüne dokunmamaktadır. Şöyle ki başta İskandinav ülkeleri üzere, diğer ülkelere benzer şekilde GTL, gönüllülük esası üzerine kurulmuştur; dileyen hak sahipleri sistemden çıkma seçeneğine sahiptir ve haklarını mutlaka adreslenen bir meslek birliği veya OLB üzerinden takip etmesi zorunlu değildir.

---

⁸³ Gerçi bu durum Bern 11 (1. Mük), f. 2 ile uyumludur. Çünkü radyo-TV ile yayın ve yeniden iletim bakımından üyeler, bu hakların uygulanma şartlarını düzenleyebilmektedir. Ancak AB müktesebatı, yeniden iletim hakkı bakımından zorunlu lisansa izin vermekle birlikte yayın konusunda bu kadar esnek değildir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÜLKEMİZ İÇİN MODEL ÖNERİLERİ

I. GENEL OLARAK

Tarihsel süreçte eser ve bağlantılı hak sahiplerine yasalarla tanınan haklar münhasır niteliktedir. Yeniden satış ve levy benzeri müesseseler üzerinden uygun ve adil bedel gibi adlar altında sonradan tanınan tazmin amaçlı bedel talepleri, nitelikleri gereği “eksik haklar”dan olup “münhasır” değildir ve bazı ülkeler bunların takibinin ancak meslek birlikleri, hatta adreslenen bir meslek birliği veya OLB aracılığıyla yapılmasını mecbur kılabilmektedir (zorunlu toplu hak takibi). Fakat geleneksel olarak eser sahiplerine tanınan işleme, çoğaltma, yayma, temsil ve umuma iletim hakları münhasır niteliktedir. Temsil ve özellikle de umuma iletim hakkının “umum” nezdindeki kullanımlara dayanması, yeni teknolojilerle birlikte bu hakkın sürekli alt kırılımlara ayrılması ve yeni yeni mecraların ve kullanım biçimlerinin devreye girmesiyle, klasik telif sistemi pratikte zaman zaman uygulanabilir olmaktan çıkmaya başlamıştır. Bu sıkışmışlık hem hak sahipleri hem de kullanıcılar cephesinde önemli sorunlara yol açmaktadır.

İkinci Bölümde işaret edildiği üzere bu sıkışmışlık karşısında yasa koyucular harekete geçmiştir. Fakat yasa koyucuların sorunu çözmeye dönük bazı hamleleri, hep telif hakkının sert çekirdeğine (münhasıriyete) çarparak büyük ölçüde akamete uğramıştır. Yasa koyucular, çarpışma pahasına, uygulamadaki sorunları çözebilmek için denemelerini sürdürmek zorunda kalmaktadır. Son yıllarda bunun en dikkat çekici örneklerinden birisi, DSM 15 hükmü gereği basın yayıncılarına tanınan münhasır nitelikteki bağlantılı hakların uygulanmasında AGCOM isimli bir kurumun müdahalesine yönelik İtalya düzenlemesidir⁸⁴. Bu düzenleme, hakların münhasır niteliğiyle çeliştiği tartışmalarına yol açmıştır. AB Komisyonu, ABAD’ın Spedidam Kararını da hatırlatarak münhasır haklar yönünden zorunlu toplu hak yönetimine izin verilmediğini, çünkü bu yönetim tarzının DSM Yönergesinin 15. maddesinde öngörülen münhasır haklar kavramıyla bağdaşmadığını ifade etmiştir⁸⁵. AGCOM düzenlemesi ABAD’ın önüne gelmiştir (C-797/23). ABAD’ın henüz karar vermediği davada Hukuk Sözcüsü Szpunar, üye devletlerin gerekli gördükleri hallerde, münhasır hakların etkinliğini güvence altına alacak

⁸⁴ Bilgi için bkz. *Suluk/Yaralı/Akardere/Kopar* 88 vd.

⁸⁵ *Suluk/Yaralı/Akardere/Kopar* 88-89.

şekilde bu hakların kullanımını örgütlenme yetkisine sahip olduğu, münhasır hak olma karakterini zedeledikleri sürece DSM 15'e aykırılık oluşturmadığı görüşünü vermiştir⁸⁶. Hukuk Sözcüsüne göre anılan münhasır haklar, kamu müdahalesiyle desteklenebilir, fakat asla hak sahipleri lisansa zorlanamaz. Bu nedenle ilgili otorite, dijital platformları istemediği kullanımlar için müzakereye ve yayıncıyı da lisans vermeye zorlayamaz⁸⁷.

Ülkemizde telif yasasını hazırlayanlar, toplu hak takibi sisteminin sağlıklı çalışmadığının farkındadır. Yukarıya aynen alıntıladığımız 2013 ve 2018 metinleri bu iddiamızın açık kanıtıdır. Gerçekten de FSEK'in toplu hak takibine ilişkin hükümleri iyi işlememektedir. Bu durum, eser sahiplerinin temsilcisi durumundaki meslek birlikleri ile eserleri/bağlantılı hak konularını kullananları hemen her yıl ve her fırsatta karşı karşıya getirmekte ve telif sistemimiz her geçen gün örselenmektedir. Bu olumsuzluklar adli makamlara yansımakta ve uzun dava süreçleriyle bu makamların iş yükü gereksiz yere suni bir şekilde artmaktadır. Özetle, sistemin sağlıklı çalışmaması nedeniyle tüm aktörlerin enerjisi gereksiz işlerle emilmekte ve bu aktörler asıl işlerini yapamaz hale gelmektedir. Kazananı olmayan toplu hak takibi sistemimiz, adeta "kaybet - kaybet" modeli üzerine inşa edilmiş vaziyettedir.

Toplu hak takibi sistemimizin çalışması için FSEK'te gerekli revizyonlar yapılmalıdır. Bunun için 2018 Tasarı metni esas alınabilir⁸⁸. Fakat son yıllardaki dijitalleşme ve özellikle de YZ teknolojilerindeki gelişmeler karşısında kültür endüstrimizde tahammül sınırı aşılmıştır. Dolayısıyla big techlere karşı acilen yasal düzenleme silahının çekilmesi gerekmektedir. Bu konu Birinci Bölümde detaylandırılmıştı.

Bu perspektiften hareketle GTL ve zorunlu toplu hak takibi modellerinin hem YZ hem de dijital teknolojilerin getirdiği ağır telif sorunlarının çözümünde işlevsel olabileceğini düşünüyoruz.

II. YAPAY ZEKÂ TEKNOLOJİLERİ

Birinci Bölümde ele aldığımız YZ teknolojileri gölgesinde yapılan tartışmalar, telif hukukunun YZ karşısında yalnızca "koru" veya "koruma" ikilemine sıkıştırılamayacağını göstermektedir. Asıl mesele, yaratıcı emeğin korunması ile teknolojik gelişmenin önünün açılması (veya engellenmemesi)

---

⁸⁶ AG, Opinion, Case C-797/23, 10 July 2025 - Meta, paras. 41-44.

⁸⁷ AG, Opinion, Case C-797/23, 10 July 2025 - Meta, paras. 32-37.

⁸⁸ Fakat bu metinde aydınlatma/bildirim yükümlülüğü eksik olup şeffaflık kuralı getirilmelidir. İlgili meslek birliği hem üye olmayanların hem de kullanıcıların hukuk güvenliğini temin etmek için sistem hakkında ve ondan çıkışları aydınlatmakla yükümlü olmalıdır. Yine AB müktesebatına uygun şekilde "yeniden iletim" için zorunlu toplu hak takibi öngörülebilir.

arasında makul bir denge kurulmasıdır. Ne mutlak korumasızlık ne de sınırsız koruma bu dengeyi sağlayabilir. Bu denge arayışı, ister istemez bireysel hak kullanımının ötesine geçen, daha kolektif ve sistemik çözümleri gündeme getirmektedir.

Sonuç itibarıyla, YZ – telif hukuku ilişkisinde gerek input gerekse output ayağında, klasik telif müesseselerinin sınırlarına gelindiği görülmektedir. Hem telif sisteminin hem de YZ teknolojilerinin mimarisini etkileyebilecek bir konuda aksiyon alınması gerekmektedir. Bu noktada mesele artık yalnızca “ihlâl var mı yok mu” sorusuna indirgenemeyerek; lisanslama modelleri, toplu hak yönetimi, istisna ve sınırlama gibi mekanizmaların yeniden tasarlanmasını zorunlu kılmaktadır. İşte tam da bu nedenle GTL ve zorunlu toplu hak takibi gibi araçların, YZ çağında telif hukukunun tıkanan damarlarını açabilecek potansiyel taşıdığı kanaatindeyiz.

YZ çağında telif hukukunun en yakıcı sorunlarından birisi, milyonlarca eserin aynı anda ve sürekli olarak kullanıldığı durumlarda izin ve lisanslama mekanizmalarının nasıl işletileceğidir. YZ eğitimi gibi yüksek hacimli, sürekli ve çoğu zaman sınır ötesi kullanımlar bakımından bireysel lisanslama modellerinin fiilen işlemez hâle geldiği açıktır. İşte bu noktada GTL, hatta zorunlu toplu hak takibi veya bunların bileşiminden oluşturulabilecek hibrid modeller hak sahiplerinin menfaatlerini göz ardı etmeksizin, teknolojik gelişmelerin önünü açabilecek ara çözümler olarak öne çıkmaktadır. Vurgulayalım ki GTL, gönüllü lisanslama ile zorunlu lisanslama arasında orta bir çözümdür⁸⁹.

***

“Koru ve koruma” ikileminden çıkarak şöyle bir yaklaşım tutarlı olabilir: YZ, “insanlık mirası”na konmuştur. Bu nedenle hem YZ girdisi (input) hem de çıktısı (output) için lisanslama olmalıdır. YZ’nin yakıtı durumundaki milyonlarca eser ve bağlantılı hak konusunun kullanımı dikkate alındığında, YZ özelinde, geleneksel telif korumasındaki münhasıriyet anlayışı terk edilerek sistem, tazmin amaçlı uygun bedel (equitable remuneration) modeline evrilmelidir⁹⁰. Input ayağında YZ şirketleri, output ayağında da (mevcut telif sistemi simüle edilerek) kullanıcılar lisansa tabi olmalıdır.

Bunun için Türkiye genelinde tüm eser (ilim-edebiyat, müzik, güzel sanat ve sinema) ve bağlantılı hak kategorilerini, hatta haberleri içine alacak şekilde YZ’yi lisanslayacak bir OLB kurulmalıdır. OLB’nin yetkisi, üye olmayanların haklarına da genişletilmelidir (genişletilmiş etki). Sözü edilen OLB, dört eser kategorisini ve bağlantılı hak konularını temsil eden tüm

---

89 Guibault 236.

90 Benzer bir yaklaşım için bkz. **Senftleben** 1549 vd. Yazar Wolf Dietz’e atıfta bedelli kamu malı alanı (domaine public payant) teorisine esasen bunun teorik alt yapısının 20. yüzyılda atıldığını belirtmektedir. Bkz. s. 1552 vd.

meslek birliklerinin katılımını sağlayacak şekilde, sadece YZ'yi lisanslamak için yasaya dayalı olarak kurulmalıdır. Yine bu OLB, yasayla zorunlu toplu hak takibi ile yetkilendirilmelidir. Yabancılara ait hakları da temsil edecek bu OLB, mütakabiliyet şartına bağlı olarak yabancı hak sahiplerine de hak ettikleri bedelleri yabancı meslek birlikleri üzerinden ödemelidir⁹¹.

Dileyenler sistemden çıkabilir, fakat bireysel veya yasanın belirlediği OLB'nin haricindeki bir toplu hak takibi örgütü üzerinden takip yapılamaz. Bu rejimde lisans yetkisi, yalnızca ilgili OLB'yi yetkilendirenlerin haklarıyla sınırlı kalmayıp, temsil edilmeyen hak sahiplerinin hakların kapsayacak şekilde genişletilmiş sonuç doğurmalıdır. Bu yönüyle söz konusu mekanizma, klasik genişletilmiş toplu lisanslamadan ayrılmakta; zira buradaki lisanslamanın dayanağı rıza değil, doğrudan kanuni yetkilendirilmedir. Önerdiğimiz bu yapı, teknik anlamda ne saf bir zorunlu lisans veya zorunlu hak takibi ne de geleneksel anlamda GTL'dir. Bu sistem "zorunlu genişletilmiş toplu lisanslama rejimi" olarak tanımlanabilir. Bir alternatif olarak telif sahipleri, bir adım geri atarak YZ özelinde ve bununla sınırlı olarak sistem tümüyle uygun bedele (equitable remuneration) dönüştürülerek uygun bedelin, sadece ilgili OLB tarafından takip edilebileceği (zorunlu toplu hak takibi) öngörülebilir. Rejimin ayırt edici özelliği, YZ teknolojilerinin insan emeğine dayalı fikri ürünleri fiilen ikame ettiği ve sistematik biçimde kullandığı alanlarda, telif hukukunun teşvik ve dengeleme işlevini yeniden tesis etmeyi amaçlamasıdır. Böylece hem büyük teknoloji şirketlerinin bedelsiz/parazitik girdi kullanımına dayalı ekonomik üstünlüğü sınırlandırılmakta, hem de insan merkezli yaratıcı üretimin kültürel ve ekonomik sürdürülebilirliği güvence altına alınmaktadır.

Aksi hâlde YZ çıktıları, insan emeğine dayalı eserler bakımından "ikame edici" bir işlev üstlenecek; eş deyişle YZ, insanı fiilen ikame etmeye başlayacaktır. Bu duruma razı olunduğunda, YZ sistemleri beslendikleri insan kaynaklı "nitelikli veri havuzu"nun zamanla daralması nedeniyle giderek vasatlaşan çıktılar üretecek, toplumlar ise bu vasatlığa alışacak, ona uyum sağlayacaktır. Joseph Schumpeter'ın⁹² ortaya koyduğu "yaratıcı yıkım" (creative destruction) teorisinden hareketle bakıldığında, YZ teknolojilerinin bu süreçte insan yaratıcılığını ortadan kaldırarak kendisine alan açma; bunun ise fikri yaratıcılığın zayıflamasına ve nihayetinde entelektüel çöleşmeye yol açma, dolayısıyla insanlığın gelişimine ket vurma tehlikesi vardır. Bu sürecin başlamış olduğu açıktır. Yasal bir müdahale yapılmadığı takdirde çöleşme yalnızca derinleşmekle kalmayacak, insanların ifade biçimlerini tek tipleştirerek kültür emperyalizmi olgusunu da besleyecek ve çöleşme daha geniş bir alana yayılacaktır. Tam da bu nedenle, YZ'nin kendiliğinden

91 Önerdiğimiz bu modelin izleri, 2018 tarihli kadük kalan Kanun Tasarısında vardır (m. 42/E).

92 Schumpeter 83. Yazar, Capitalism, Socialism and Democracy isimli ünlü eserinin VII. bölümünü "The Process of Creative Destruction"a (yaratıcı yıkım sürecine) ayırmıştır.

Üretim yapan otonom bir özne olmadığı; "insanlık mirasına" konarak, insan emeğiyle ortaya konmuş fikri ürünleri sistematik biçimde kullandığı geręeęi göz önünde bulundurulmalıdır⁹³. YZ'nin bu parazitik kullanım biğimi karşısında, hem YZ girdileri hem de ıktıları bakımından YZ şirketlerinin ve ıktıları kullananların lisansa tabi tutulması⁹⁴, telif hukukunun insan yaratıcılığını teşvik ve ödüllendirme işlevinin yeniden tesis edilmesi açısından zorunlu görünmektedir.

III. DİJİTAL TEKNOLOJİLER

Dijitalleşme karşısında yasa koyucuların telif sorunlarını zmede yaşadıkları ani ve akut sorunları Birinci Bölümde ortaya koyduk. are arayışlarında telif haklarının sert çekirdeği (münhasıriyet) yasa koyucular bakımından büyük bir sınava dönüşmüş vaziyettedir.

Kanaatimizce GTL sistemi, sorunların hiç olmazsa bir ölçüde aşılmasında önemli bir işlev görecektir. Toplu hak takibini tabana yayan GTL, telif haklarının sert çekirdeğini oluşturan münhasır özelliğiyle de uyum sağlamakta, onunla çelişmemektedir. GTL, bir yandan uygulamada yaşanan sorunların çözümünde işlev görürken diğer yandan da münhasır haklarla geinebilmekte ve ilgili ülkenin uluslararası yükümlülüklerini ihlal etmemektedir. Bu nedenle ilgili meslek birliğinin (OLB'nin) temsil kabiliyeti, ye olmayanların sistemden çıkma imkanı tanınması ve bunların bedel talep edebilmesi ile aydınlatma yükümlülüğü gibi GTL sistemi için öngörülen ilkelere uyularak GTL'nin "genelleştirilmesini" neriyoruz. Ancak GTL, pragmatik ve varsayımsal bir aparattır. Bu varsayımın meşruiyetini ortadan kaldırııcı Şekilde gönüllülük üzerine rahatlıkla yürütülebilecek alanlara, GTL teşmil edilmemelidir.

Umuma iletim haklarının takibinde en fazla güçlük yaşanan iş kolu müzik sektörüdür. Bu sektörde 1960'lı yıllardan itibaren radyo-TV yayınlarında kullanılan müzik eserleri bakımından İskandinav lkelerinde zaten GTL kullanılmaktadır. Ülkemizde bir müzik OLB'si kurularak gerek radyo-TV yayınlarında gerekse umuma açık mahallerde klasik anlamdaki GTL'nin hayata geçirilmesini öneriyoruz.

93 Daha geniş bir pencere için bkz. **Senftleben** 1538 vd.

94 Krş. **Senftleben** 1537, 1554 vd.

SONUÇ

Bu raporda ortaya konulduğu üzere, telif hukukunun karşı karşıya bulunduğu sorunlar artık münferit ihlallerden veya klasik lisanslama uyumsuzluklarından ibaret değildir. Gerek YZ teknolojileri gerekse dijitalleşme, telif hukukunun münhasır haklar üzerine kurulu geleneksel mimarisini fiilen zorlamış; izin ve bireysel lisanslama, hatta toplu hak takibi temelli çözümler birçok alanda etkisiz hâle gelmiştir.

YZ özelinde sorun, telif hukukunun “koru ya da koruma” ikilemine sıkıştırılmayacak kadar yapısaldır. Milyonlarca eserin aynı anda, sınır ötesi ve sürekli biçimde kullanıldığı YZ girdi ve çıktı süreçlerinde, bireysel hak kullanımı ve münhasıriyet mantığı sürdürülebilir değildir. Bu nedenle çözüm, münhasır korumayı mutlaklaştırmakta değil; ikame etkisini esas alan, tazmin amaçlı ve kolektif bir telafi mekanizması kurmaktadır. GTL ve zorunlu toplu hak takibi, bu yönüyle YZ çağında telif hukukunun tıkanan damarlarını açabilecek en rasyonel araçlar olarak öne çıkmaktadır.

Dijitalleşme bakımından ise temel sorun, telif hukukunun sert çekirdeği ile pratik uygulama arasındaki derin uyumsuzluktur. Toplu hak takibi sisteminin sağlıklı işlememesi, hem hak sahiplerini hem kullanıcıları yıpratmakta; telif sistemi giderek “kaybet-kaybet” modeline dönüşmektedir. GTL sistemi, münhasır haklarla çatışmaksızın, kolektif hak yönetimini tabana yayan yapıyla bu temel soruna dengeleyici ve uygulanabilir bir çözüm sunmaktadır.

Sonuç olarak GTL, ne telif korumasını zayıflatan bir istisna ne de mutlak serbestliğe dayalı bir modeldir. Aksine GTL, yaratıcı emeğin sürdürülebilirliğini güvence altına alırken, dijitalleşme ve YZ karşısında kültür endüstrisinin ayakta kalmasını sağlayabilecek zorunlu bir sistem güncellemesi niteliğindedir.

Türkiye bakımından GTL'nin yaygınlaştırılması ve YZ özelinde merkezi bir lisanslama ve (sistemden çıkabilme imkanına dayalı) zorunlu toplu hak takibi mekanizmasının kurulması, artık bir tercih değil, hukuki ve kültürel bir zorunluluk hâline gelmiştir.

KISALTMALAR

AA	: Anadolu Ajansı
AB	: Avrupa Birliği
ABAD	: Avrupa Birliği Adalet Divanı
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AG	: Attorney General/Hukuk Sözcüsü
AGCOM	: Autorità per le Garanzie nelle Comunicazioni
AI	: Artificial Intelligence
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
BATİDER	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
Bern	: Bern Konvansiyonu
Bkz	: Bakınız
BTAP	: The Beijing Treaty on Audiovisual Performances
C	: Cilt/Case
CISAC	: The International Confederation of Societies of Authors and Composers
Colum. L. Rev	: Columbia Law Review
DMCA	: Digital Millennium Copyright Act
dpn	: Dipnot
DSM	: Digital Single Market
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
E	: Esas
ECL	: Extended Collective Licensing
Ed/Eds/	: Editör/ler - Edition
EU	: European Union
FSEK	: 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
GEMA	: Gesellschaft für musikalische Aufführungs- und mechanische Vervielfältigungsrechte
GESAM	: Güzel Sanat Eserleri Meslek Birliği
GRUR	: Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht
GRUR Int	: Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, Internationaler Teil
GTL	: Genişletilmiş Toplu Lisanslama
HD	: Hukuk Dairesi
IIC	: International Review of Intellectual Property and Competition Law
İLESAM	: İlim-Edebiyat Eserleri Sahipleri Meslek Birliği

JIPITEC	: Journal of Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law
K	: Karar
Krş	: Karşılaştırınız
m	: Madde
MESAM	: Musiki Eserleri Sahipleri Meslek Birliği
Mük	: Mükerrer
MSF	: Müzik Sektöründe Eser Sahipleri Federasyonu
MÜZFED	: Müzik Sektöründe Bağlantılı Haklar Federasyonu
No	: Numara
OLB	: Ortak Lisanslama Birliği
p	: Page
para	: Paragraph
paras	: Paragraphs
RG	: Resmî Gazete
s	: Sayfa
S	: Sayı
SACD	: Soci�t� des auteurs et compositeurs dramatiques
SACEM	: Soci�t� des auteurs, compositeurs et �diteurs de musique
SEF	: Sinema Eseri Sahipleri Federasyonu
SESAM	: Sinema Eseri Sahipleri Meslek Birliği
SGDL	: Société des gens de lettres
SMK	: 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu
TFM	: Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi
TRIPS	: Agreement on Trade-Related Aspect of Intellectual Property Rights, Including Trade in Counterfeit Goods
TV	: Televizyon
UN	: United Nations
UNCTAD	: United Nations Conference on Trade and Development
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
vd	: Ve devamı
V	: Volume
WCT	: WIPO Copyright Treaty
WIPO	: World Intellectual Property Organisation
WPPT	: WIPO Performance and Phonograms Treaty
YAYFED	: Yayımcı Meslek Birlikleri Federasyonu
YZ	: Yapay Zek�

KAYNAKÇA

Arkan Serim, Azra: "Türk Hukuku'nda Eser Sahipleri ve Bağlantılı Hak Sahiplerinin Meslek Birliğine Üyeliği Konusundaki Sistem", Fikri Mülkiyet Yıllığı 2009 (Ed. Tekin Memiş), XII Levha, İstanbul 2009, s. 309-317.

Ateş, Mustafa: "Fikir ve Sanat Mahsullerinin Yapay Zekânın Eğitiminde Kullanılmasının Telif Hakları Bağlamında Değerlendirilmesi", TFM, C. 11, S. 2/2025, s. 241-272 (Yapay Zeka).

Ateş, Mustafa: "Fikri Ürünlerin Umumi Mahallerde Kullanımından Doğan Hakları Takibi Sistemi ve Anayasa Mahkemesinin FSEK'in md. 41/12 Hükmüne İlişkin İptal Kararı Üzerine Bir Değerlendirme", Fikir ve Sanat Hukukuna Dair Makalelerim, Adalet, Ankara 2016, s. 107-144 (AYM Kararı).

Axhamn, John: "Extended Collective Licensing for Use of Copyrighted Works for Machine Learning", The Columbia Journal of Law & the Arts, 2025, 48(4), 523-545.

Axhamn, John / Guibault, Lucie: Cross-Border Extended Collective Licensing: A Solution to Online Dissemination of Europe's Cultural Heritage?, University of Amsterdam, IViR 2011 - https://www.ivir.nl/publicaties/download/ECL_Europeana_final_report092011.pdf (erişim; 9.1.2026).

Ayiter, Nuşin: "Milletlerarası İhtira Hukukunun Bugünkü Durumu ve İktisaden Geri Kalmış Ülkelerde İhtira Hukuku Problemleri", AÜHFD, C. 25, S. 3/1968, s. 137-165.

Calboli, Irene: "The Negative Effects of Trademarking Creative Works" in The Evolution and Equilibrium of Copyright in the Digital Age (Eds. Susy Frankel and Daniel Gervais), Cambridge University Press 2014, p. 52-78.

CISAC: Global Collections Report 2024.

Correa, Carlos Maria: Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights: A Commentary on the TRIPS Agreement, 2. Ed., Oxford University Press 2022.

Dryden, Jean: "Extended Collective Licensing and Archives, Journal of Archival Organization", Journal of Archival Organization, 2018, p. 1-7 - <https://doi.org/10.1080/15332748.2018.1503015> (erişim; 22.1.2026).

Erçal, Hilal: Genişletilmiş Toplu Lisanslama, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2024.

EU Commission: Report on the Use of Collective Licensing Mechanisms with an Extended Effect in the EU, Brussels, 29 November 2021.

Ficsor, Mihály: Collective Management of Copyright and Related Rights, 3th Ed., WIPO, Geneva 2022.

Frankel, Susy / Lai, Jessica C.: "Recognised and Appropriate Grounds for

Compulsory Licences: Reclaiming Patent Law's Social Contract" in Compulsory Licensing (Eds. Reto M. Hilty/Kung-Chung Liu), Springer Heidelberg 2015, p. 149-164.

Gaon, Aviv H. (2021) The Future of Copyright in the Age of Artificial Intelligence, Edward Elgar Publishing, Cheltenham 2021.

Geiger, Christophe/ Schön herr, Franciska/ Justin Jütte, Bernd: Limitations to Copyright in the Digital Age, Safeguards for User's Rights, Creativity and Author's Remuneration Interests" in Andrej Savin & Jan Trzaskowski (eds.), Research Handbook on EU Internet Law, 2nd ed., Edward Elgar 2022 - https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4212627 (erişim; 31.1.2026).

Ginsburg, Jane C: Extended Collective Licenses in International Treaty Perspective: Issues and Statutory Implementation, Colombia Public Law Research, Paper No: 14, https://scholarship.law.columbia.edu/faculty_scholarship/2065 (erişim; 12.05.2023).

Guibault, Lucie: "Extended Collective Licensing as Rights Clearance Mechanism for Online Music Streaming Services in Canada" (2020) 18:2 CJLT, p. 213-253.

Hirş, Ernst: Hukuki Bakımdan Fikri Say, C. II: Fikri Haklar, İstanbul 1943.

Husovec, Martin / Quintais, JoAo Pedro: "How to License Article 17? Exploring the Implementation Options for the New EU Rules on Content-Sharing Platforms under the Copyright in the Digital Single Market Directive", GRUR International, 70(4), 2021, 325-348.

Jones, Charles I. / Vollrath, Dietrich: Introduction to Economic Growth, 3. Ed., W. W. Norton & Company, New York 2013.

Lee, Jyh-An/Hilty, Reto M./Liu, Kung-Chung: Artificial Intelligence and Intellectual Property, Oxford University Press, Oxford 2021.

Odman, Ayşe: Fikri Mülkiyet Hukuku ile Rekabet Hukukunun Teknolojik Yeniliklerin Teşvikindeki Rolü, Seçkin, Ankara 2002.

Ortan, Ali Necip: "Teknik, Ekonomik ve Sosyal İlerleme Açısından Patent Sisteminin Yeri", BATİDER, C. XIII, S. 2/1985, s. 63-101.

Rauer, Nils / Bibi, Alexander: "Extended Collective Licencing in the DSM Directive - An Opportunity to Make Art. 17 DSM Directive Work?", GRUR International, 71(2), 2022, 113-122.

Riis, Thomas / Rognstad, Andreas: "Comment of the European Copyright Society on the Implementation of the Extended Collective Licensing Rules (Arts. 8 and 12) of the Directive (EU) 2019/790 on Copyright in the Digital Single Market", JIPITEC, 2020, 101-109.

Riis, Thomas / Schovsbo, Jens: "Extended Collective Licenses and the Nordic

Experience – It’s a Hybrid but is It a Volvo or a Lemon?”, 33 COLUM. J. LAW & ARTS 471 (2010), p. 1-26 - https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1535230 (erişim; 21.1.2026).

Rydning, Christian: Extended Collective Licenses: The Compatibility of the Nordic Solution with the International Conventions and EC, Norwegian Research Center for Computers and Law, Complex No.3/2010.

Samuelson, Pamela: “Is Copyright Reform Possible?”, Harvard Law Review, V. 126, No. 3/2013, p. 740-779.

Schumpeter, Joseph A.: Capitalism, Socialism and Democracy, Routledge, London / New York 2003.

Senftleben, Martin: “Generative AI and Author Remuneration”, IIC (2023) 54:1535–1560.

Sganga, Caterina: “A new era for EU copyright exceptions and limitations? Judicial flexibility and legislative discretion in the aftermath of the Directive on Copyright in the Digital Single Market and the trio of the Grand Chamber of the European Court of Justice”, ERA Forum (2020) 21:311–339.

Suluk, Cahit: Fikri Mülkiyet Haklarının Koruma Kuvveti, Seçkin, Ankara 2025 (Koruma Kuvveti).

Suluk, Cahit: “Dijitalleşmenin ve Özellikle Yapay Zekanın Çıkardığı Telif Sorunları Ve Çare Arayışları”, YBHD, C. 10, S. 2/2025, s. 951-970 (Dijitalleşme ve Yapay Zeka).

Suluk, Cahit / Karasu, Rauf / Nal, Temel: Fikri Mülkiyet Hukuku, 8. Bası, Seçkin, Ankara 2024.

Suluk, Cahit / Yaralı, Elif Remle / Akardere, Merve / Kopar, Tuba: Haberin Telifi - Rapor, AA, Ankara 2023.

Şehirli Çelik, Feyzan Hayal: “Patent Sisteminin İşlevleri ve Bu İşlevlerin Etkinliğini Sağlayan Yasal Düzenlemeler”, BATİDER, C. XXIII, S. 3/2006, s. 103-154.

UN/UNCTAD/WIPO: The Role of the Patent System in the Transfer of Technology to Developing Countries, UN, New York 1975.

Welfens, P. / Addison, J. / Audretsch, D. / Gries, T. / Grupp, H.: Globalization, Economic Growth and Innovation Dynamics, Springer, Berlin 1999.

Yılmaztekin, Hasan Kadir: Yapay Zekânın Eser Sahipliği, Adalet, Ankara 2021.

Prof. Dr. Cahit SULUK

Av. Prof. Dr. Cahit Suluk (suluk@suluk.com.tr), İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesini 1992 yılında bitirdi. Tasarımların Hukuken Korunması konulu teziyle 2000 yılında doktora derecesi aldı. Çalışan Buluşları Hukuku teziyle de 2020 yılında Türkiye'nin ilk fikrî mülkiyet hukuku doçenti oldu. 2025 yılında ise Fikri Mülkiyet Haklarının Koruma Kuvveti adlı eseriyle profesörlük unvanı aldı.

Suluk; İTÜ, Bilgi, Kadir Has ve Zaim üniversitelerinde fikrî mülkiyet hukuku dersleri verdi. Halen İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesinde Fikrî Mülkiyet Hukuku Anabilim Dalında öğretim üyesidir.

Suluk, Münih'teki Max Planck Enstitüsünde dört ay süreyle patentler üzerine post-doktora çalışması yaptı.

Fikrî mülkiyet hukuku alanında kanun hazırlıklarında da bulunan Suluk'un konuya ilişkin yayınlanmış çok sayıda kitapları, makaleleri ve tebliğleri vardır. Rauf Karasu ve Temel Nal ile birlikte hukukçular için kaleme aldığı Fikrî Mülkiyet Hukuku kitabı pek çok hukuk fakültesinde ders kitabı olarak okutuluyor. Yazarın, Hukukçu Olmayanlar İçin Telif Hakları, Markalar, Patentler isimli eseri ise İTO Yayınlarından çıktı.

2001 yılından beri İstanbul'da fikrî mülkiyet hukuku alanında avukatlık ve marka-patent vekilliği (<https://www.suluk.com.tr/>) yapan Suluk, <https://fikrimulkiyet.com/> sitesinin de genel yayın yönetmenidir.